

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № ____
від « ____ » _____ 2024 р.
Завідувач кафедри Олександр РЕБРІЙ
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
Англійськомовні терміни сучасних перекладацьких студій
в українському перекладі

Виконавець:

студентка II курсу магістратури,
групи АМП-62
ЧЕРНИЛЕВСЬКА Світлана Ігорівна

Керівник роботи:

Ольховська Алла Сергіївна, професор закладу
вищої освіти кафедри перекладознавства імені
Миколи Лукаша,
доктор педагогічних наук, професор

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____
кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № ____ від « ____ » _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	7
1.1. Специфіка фахового перекладу	7
1.2. Термін як об'єкт лінгвістичного та перекладацького аналізу.....	10
1.3. Фонові знання в галузі перекладознавства	18
1.4. Етапи дослідження	25
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ТЕКСТІВ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	29
2.1. Систематизація одиниць аналізу.....	29
2.2. Способи перекладу термінів за допомогою словника	31
2.3. Переклад термінів із використанням трансформацій	38
Висновки до розділу 2	47
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТОК А. АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ГЛОСАРІЇ	58
SUMMARY	80

ВСТУП

Робота перекладача важлива, оскільки допомагає забезпечувати комунікацію між людьми, які говорять різними мовами. У наш час глобалізації, коли контакти між представниками різних фахових сфер зміцнюються та розширюються, роль перекладача стає ще більш важливою. Не всі люди володіють іноземними мовами, зокрема англійською, на достатньому рівні; тому щоб забезпечити ефективну комунікацію, необхідні професійні перекладачі. Особливо важливим є переклад фахової – наукової літератури, який допомагає забезпечити доступ до знань та досягнень науки всім бажаючим, незалежно від мовної компетенції.

Дослідження в сфері перекладознавства є актуальним у наш час, оскільки вони допомагають зрозуміти складнощі та проблеми, що виникають при перекладі, а також розробити нові методи та стратегії перекладу, вдосконалювати лексикографічну практику. Зокрема, вивчення перекладу термінів в різних галузях знань є особливо важливим, оскільки ці терміни мають спеціалізоване значення та вимагають точного перекладу.

Робота перекладача включає в себе багато інших сфер, таких як лінгвістика, культурологія, психологія, філософія та інші. Перекладач повинен не лише добре володіти мовою, якою він перекладає, але й розуміти культурні відмінності, використовувати термінологію та надавати увагу деталям, що впливають на зміст та контекст перекладу, тому робота перекладача є складною та вимагає професійної підготовки.

Вагомою мірою це стосується англійсько-українського перекладу. Адже, сучасна українська мова ще не досягла належного рівня розвитку у цій сфері, тому це створює потребу в дослідженнях та вдосконаленні української лексикографії. Окрім того, наукові тексти мають велике значення для розвитку науки та освіти, тому важливо, щоб переклад був точним та достатньою відповідав оригіналу. З урахуванням вищезазначеного, переклад термінів наукового тексту українською є важливим аспектом наукового життя і стає

предметом цікавості для дослідників, у тому числі у галузі перекладознавства [5].

Слід підкреслити, що на особливу увагу заслуговують сучасні перекладознавчі студії, які виходять за дескриптивні рамки традиційного підходу, а з позицій новітнього культурного підходу в перекладознавстві набувають міждисциплінарного характеру, залучаючи низку понять з різних галузей гуманітарного знання. Саме ці міркування визначили вибір теми нашого дослідження.

Актуальність дослідження полягає у важливості аналізу англійськомовних текстів сучасної перекладознавчої проблематики, виявлення особливостей відтворення українською мовою їхніх основних змістових одиниць – термінів, укладання глосаріїв цих термінів. Це сприятиме оптимізації практики фахового перекладу, зокрема в галузі перекладознавства, а також вдосконаленню української лексикографічної практики

Метою нашого дослідження є вивчення специфіки відтворення українською мовою ключових термінологічних одиниць англійськомовних текстів сучасної перекладознавчої проблематики та укладання двомовних глосаріїв цих термінів.

Для досягнення цієї мети ми поставили перед собою такі **завдання**:

- вивчити характерні риси фахового перекладу в порівнянні з художнім перекладом;
- дослідити специфіку поняття *термін* з позицій лінгвістики та перекладознавства;
- проаналізувати фонові знання, які необхідні перекладачеві для адекватного англо-українського перекладу текстів з тематики сучасного перекладознавства;
- підібрати автентичний англійськомовний текст зазначеної проблематики, перекласти обраний текст українською мовою;
- виділити ключові термінологічні одиниці тексту оригіналу та систематизувати їх за змістом і за формою;

- провести аналіз способів перекладу та перекладацьких трансформацій, використаних для відтворення обраних термінологічних одиниць;
- виявити продуктивність використання способів перекладу та перекладацьких трансформацій під час відтворення англійськомовного тексту сучасної перекладознавчої проблематики українською мовою;
- укласти двомовні глосарії досліджених термінів.

Об'єктом дослідження слугували терміни, які є ключовими в англійськомовному тексті з тематики сучасного перекладознавства.

Предметом аналізу були способи перекладу та перекладацькі трансформації, використані для відтворення цих термінологічних елементів українською мовою та продуктивність їхнього використання.

Матеріалом дослідження стали автентичні англійськомовні статті сучасної перекладознавчої проблематики загальним обсягом 40,600 друкованих знаків; їхній український переклад, який було зроблено самостійно та перевірено науковим керівником, а також 303 терміна тесту оригіналу та така саме кількість їхніх українських відповідників, які виступали одиницями аналізу в нашому дослідженні.

У ході нашого дослідження ми використали такі **методи**:

- *методи аналізу та синтезу* були необхідні для уточнення змісту наукових положень, що склали теоретичну базу дослідження, та для виявлення усього обсягу фонових знань, потрібних для виконання перекладу в роботі;
- *графічний метод* був використаний для створення поняттєвої схеми та для унаочнення кількісних показників використаних типів перекладу і перекладацьких трансформацій;
- *метод вібіркового добору* був застосований для вибору тексту оригіналу;
- *метод суцільної вибірки* був використаний для виокремлення з тексту оригіналу та перекладу ключових термінологічних одиниць на позначення понять з тематики сучасного перекладознавства;

- *метод порівняння* був необхідним у перекладацькому аналізі для зіставлення англійських одиниць з їхніми українськими відповідниками;
- *методи семантичного, стилістичного, морфологічного аналізу* були застосовані під час перекладу для досягнення його адекватності та для редагування тексту перекладу;
- елементи *методу кількісного аналізу* знадобились на всіх етапах практичного дослідження.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в розширенні знань про особливості відтворення українською мовою англійськомовних термінів сучасних перекладацьких студій шляхом виявлення потенціалу способів перекладу та перекладацьких трансформацій необхідних для відтворення цих термінів, з'ясування продуктивності різних способів і трансформацій та визначення питомої ваги термінів, переклад яких вимагає певних перекладацьких зусиль.

Практичне значення дослідження полягає у можливості подальшого використання основних положень і результатів цієї роботи в теоретичних та практичних курсах перекладознавства, в подальших розвідках студентів і аспірантів та в лексикографічній практиці.

Апробація роботи. Основні результати проведеного дослідження було презентовано на студентській науковій конференції факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 20 листопада 2024 року. По результатах дослідження також підготовлено статтю (у співавторстві з науковим керівником), яку подано до друку до збірки наукових статей студентів *In Statu Nascendi*.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

1.1. Специфіка фахового перекладу

У різні періоди часу перекладацька діяльність зосереджувалася на відтворенні текстів різних типів: у найдавніший час це були конфесійні тексти, потім до них додалися твори художньої літератури або художні тексти, тоді як в наш час внаслідок бурхливого розвитку науки та зміцнення процесів глобалізації все більш важливим стає переклад фахових текстів. Оскільки в нашому дослідженні увагу зосереджено саме на таких текстах, необхідно розглянути їхні особливості та специфіку фахового перекладу, його відмінність від художнього перекладу.

Під фаховим текстом зазвичай розуміють текст у певній галузі наукового знання, тобто науковий чи науково-популярний текст (хоча сюди відносять і тексти документів), який є фактуальним та інформативним більш ніж творчим; призначеним для передачі даних або надання інструкцій, а не для розваг [25], належить сфері права, медицини, точних наук тощо [3].

Специфіка фахового тексту визначає й особливості фахового перекладу, який вимагає максимальної точності та прозорості відтворення тексту оригіналу, причому перекладачі повинні глибоко розуміти не тільки специфіку мови, але й матеріал тієї галузі, з якою вони працюють [3]; вони мають також дотримуватися вимог об'єктивності, нейтральності, правильно використовувати термінологію певної галузі [25]. Фаховий переклад передбачає суворе дотримання вимоги точності; це пов'язано з тим, що неточності в перекладі можуть призвести до серйозних наслідків у різних сферах, наприклад, медицині, праві, технологіях тощо.

Цілком очевидно, що різними є також цілі художнього та фахового перекладу, відрізняється їхня аудиторія, а отже ці два типи перекладу вимагають різних технік та підходів.

Порівняння рис художнього та нехудожнього, тобто фахового перекладу узагальнено в поданій далі таблиці:

Таблиця 1.1.

Порівняння характеристик художнього та фахового перекладу

Параметр	Художній переклад	Фаховий переклад
Мета	Відтворення естетичного та емоційного впливу	Точна передача змісту, фактуальної інформації
Ступінь вільності інтерпретації	Високий – можлива інтерпретація тексту оригіналу, перекладацька творчість	Мінімальний – вимагає точності відтворення тексту оригіналу
Розуміння контекстних чинників/фонові знання	Глибоке розуміння культурного контексту та контексту твору	Галузеві знання
Вимоги до відтворення тексту оригіналу	Акцент на відтворенні художнього змісту	Акцент на точності, послідовне та повне відтворення інформації
Термінологія	Творче використання мовних засобів та поетичної мови	Суворі відповідності загальнонауковій та галузевій термінології, уникнення двозначностей
Аудиторія	Широка читацька аудиторія, на яку	Вузкоспеціалізована аудиторія, професіонали у

	здійснюється емоційний вплив	певній галузі, яких інформують та/або інструктують
--	------------------------------	--

Як видно з таблиці, головною відмінністю є ступінь інтерпретації та використання термінології. У той час як художній переклад дозволяє перекладачеві вільніше підходити до передачі змісту, акцентуючи увагу на стилістиці та емоційній наповненості тексту, фаховий переклад зобов'язує його/її бути максимально точним у відтворенні термінології. У художньому перекладі метою є здійснення емоційного та естетичного впливу на читача, що є максимально близьким до впливу тексту оригіналу; у фаховому перекладі необхідно чітко, ясно, прозоро, послідовно, повно передати інформацію, що міститься в тексті оригіналу. Художній переклад надає широкі можливості власних інтерпретацій оригінального тексту, відкриває перспективи максимального застосування перекладацької творчості; фаховий переклад спирається на жорсткий підхід в аспекті вірності оригіналу та зводить до мінімуму, якщо не виключає загалом, можливість власної інтерпретації. Художній переклад вимагає глибокого знання вихідної та цільової мови, розуміння всіх культурних нюансів, володіння техніками літературної творчості, креативності у відтворенні тексту оригіналу; фаховий переклад передбачає не лише знання мов на загальному рівні, але й володіння термінологією (загальнонауковою та галузевою), професійним жаргоном, іншими особливостями комунікації у конкретній фаховій сфері.

Для того, щоб здійснити якісний фаховий переклад, необхідно послідовно здійснити такі кроки:

- **Аналіз тексту оригіналу.** На початку роботи необхідно ретельно ознайомитися з текстом оригіналу, визначити його мету, цільову аудиторію, контекст, термінологію, належність до функціонального стилю/підстилю.

- **Вивчення наукової проблеми та консультації.** Необхідно вивчити всю інформацію щодо теми/проблеми, якій присвячено текст оригіналу; впевнитися в повному і глибокому розумінні його змісту, а за найменших сумнівів

звернутися за консультацією до фахівців у тій галузі, до якої належить текст оригіналу.

- **Переклад.** Зробити переклад з урахуванням точності відтворення значення, контексту, комунікативної мети. Використовувати спеціальну термінологію, дотримуватися стандартів стилю та формату з урахуванням культурних нюансів.

- **Перша перевірка.** Переглянути текст перекладу, виявити лексичні, граматичні, стилістичні, технічні помилки.

- **Остаточна перевірка.** Порівняти текст перекладу з текстом оригіналу, щоб впевнитися у точності, повноті, послідовності відтворення змісту; збереженні структури, стилю; реалізації комунікативної мети [25].

Таким чином, специфіка фахового перекладу полягає у поєднанні мовної та професійної компетентності, що дозволяє забезпечити адекватність перекладу та збереження точності термінології, у той час як художній переклад спрямований на відтворення естетичного змісту тексту.

Загалом, можна стверджувати, що успішність фахового перекладу забезпечується двома взаємопов'язаними чинниками: (1) достатнім рівнем володіння перекладачем вихідною та цільовою мовами включно з термінологією певної галузі, (2) наявністю в перекладача достатнього обсягу фонових знань. У наступних підрозділах детально розглянуто обидва ці чинники.

1.2. Термін як об'єкт лінгвістичного та перекладацького аналізу

Термін у сучасних лінгвістичних студіях постає як основна лексична одиниця спеціалізованих текстів, яка використовується на позначення певних понять у вузьких професійних сферах, здебільшого науковій та технічній сфері.

З лінгвістичної точки зору, на думку більшості науковців, термін характеризується низкою особливостей, серед них, у першу чергу чіткість і однозначність значення у певному контексті, стабільну структуру та форму, а також чітко визначені функції у професійному мовленні [8; 7]. Це робить

термінологію важливим об'єктом лінгвістичного аналізу, адже вона забезпечує ефективність та точність комунікації у межах професійної спільноти.

Термінологію вважають однією з найбільш складних і важливих галузей лінгвістичної науки, об'єктом якої постає вивчення сукупності термінів. Складність поняття *термін* обумовлює множинність його дефініцій.

Приміром, термін описують як нейтральне в аспекті емоційного забарвлення слово чи словосполучення, яке позначає наукове поняття або предмет співвіднесений з певною сферою науки чи техніки [13, с. 255].

Головна відмінність між термінами та іншими номінативними одиницями мови вбачається в тому, що терміни у той чи інший спосіб пов'язані з науковою діяльністю, вони позначають теоретичні поняття або конкретні факти, предмети, що кореспондують з певним дослідженням. Терміни можуть належати окремій науковій дисципліні або навіть конкретній предметній галузі. Це засвідчує специфіку термінів та вказує на їхні відмінності від інших номінативних одиниць. Це також імпліцитно вказує на те, що робота з термінами передбачає наявність глибокого знання поняттєвого апарату тієї фахової сфери, до якої належать ці терміни [47].

В українську мову слово “термін” запозичено з латини (“terminus”), причому латинське першоджерело має значення *розмежування* чи *кордон*. Активне відродження української термінології відбувається протягом 90-х років ХХ – початку ХХІ ст., тобто у період незалежності нашої держави. У вітчизняному мовознавстві термін описують як номінативну одиницю спеціальної (фахової) мови, призначена для позначення особливих понять у межах цієї мови [4, с.17]; як мовний знак, що іменує поняття певної професійної або спеціальної сфери науки чи техніки [9].

Терміни традиційно розподіляють за сферою вжитку на загальнонаукові, галузеві та вузькоспеціальні. Загальнонаукові терміни використовуються в наукових текстах усіх або більшості сфер; галузеві терміни – це ті, що позначають поняття якоїсь однієї наукової сфери або декількох сфер; під

вузькоспеціальні ми мають на увазі терміни, що використовуються однією конкретною сферою або лише однією галуззю цієї сфери [17].

Інша класифікація термінів здійснюється за принципом аналізу їхньої структури; у її межах терміни поділяють на прості, що складаються з одного слова різної складності будови; складні – терміни, що охоплюють два компоненти, та терміни-словосполучення [17]. Подібна класифікація, запропонована В.І. Карабаном, де автор виокремлює однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні терміни [8].

Для адекватного розуміння терміну з позицій лінгвістичного аналізу важливою є також його будова та морфологічна структура. З'ясовано, що термін може бути простим; дериватом, у якому афікси надають йому додаткових значень, та складним або композитом [2].

З точки зору семантики термінів доцільно аналізувати як їхнє точне значення, так і їхні семантичні відносини в межах термінологічної системи певної науки або професійної сфери [14].

Саме терміни формують особливу систему в межах кожної національної мови – термінологічну систему, одиниці якої відрізняються від одиниць загальномовної лексичної системи, ці відмінності полягають у специфіці їхньої семантики та в особливих функціях, що вони виконують [20].

Думка про те, що термін не існує ізольовано, а виступає інтегрованим компонентом складної системи – термінологічної системи, є загальноприйнятою в сучасному мовознавстві. У свою чергу, терміносистему розуміють як матеріальне – вербальне – втілення концептуальної системи та структури певної сфери науки чи техніки.

Чимало уваги в лінгвістичних розвідках також приділено характеристикам термінів. Ці спеціальні мовні знаки, які репрезентують наукові поняття, як вважається, володіють такими рисами як системність, однозначність тобто семантична недвозначність, належністю до певної терміносистему, яка є середовищем його функціонування [15]. Також указують, що в межах конкретної галузі термін має бути моносемантичним, це необхідно для уникнення

неоднозначність та забезпечення точності передачі інформації в фаховому спілкуванні [9]. Ще однією рисою термінів є їхня емоційна нейтральність: терміни не мають емоційного забарвлення.

В реальності вимоги до термінів нерідко порушуються, зокрема це стосується вимоги моносемантичності, оскільки нерідко термін має більш ніж одне значення. Різні значення того самого терміна можуть реалізовуватися в межах різних терміносистем, отже визначення значення терміна можливо тільки з урахуванням контексту конкретного фахового тексту.

Також треба зазначити, що, хоча основною сферою функціонування термінів є фахові тексти, терміни також зустрічаються і в художніх текстах. Більш того, деякі “терміни” створені уявою автора художнього твору, це по суті квазітерміни. Їхній зміст розкривається у контексті художнього твору, так само, як і зміст власне термінів. Іншим способом розкриття змісту терміну чи квазітерміни є паратекстові елементи художнього твору, тобто виноски [39; 41].

Викладене стосується нетипового вживання термінів, тоді як основною сферою їхньої реалізації є саме фахові тексти. Що стосується вимог до термінів, деякі з них є обов'язковими, як от їхня номінативна функція та належність до терміносистеми, тоді як інші, зокрема однозначність та відсутність синонімів, є швидше побажаннями, ніж реальними властивостями.

У наш час стрімко зростають обсяги спеціалізованої літератури, яка насичена термінологією. Як традиційні галузі, такі як медицина чи право, так і новітні, наприклад, інформаційні технології, є вкрай важливими в сучасному світі, отже важливим є також і розуміння спеціальної мови. Для широкого кола професіоналів, які не мають високого рівня володіння іноземною мовою, спеціалізована література стає доступною завдяки перекладу. Таким чином, переклад не тільки сприяє поширенню науково-технічного знання, але й живлять цільову мову шляхом розширення її термінологічної лексики.

У перекладі термін є одиницею, що вимагає окремого спеціального підходу [10, с. 32], який має бути професійним і стратегічним [43].

Переклад термінів є доволі складним завданням для перекладача, який повинен володіти різними типами знання: знання у певній фаховій сфері та знання термінології цієї сфери окрім вільного володіння вихідною та цільовою мовою для того, щоб здійснювати адекватні зміни в процесі перекладу. Терміни є мовними одиницями, відтворення яких здійснюється у два етапи: на першому етапі необхідно визначити значення терміну в контексті фахового тексту, на другому етапі слід підібрати одиницю цільової мови для відтворення цього значення в тексті перекладу [46].

Переклад термінів є одним із найскладніших аспектів перекладацької діяльності, оскільки в цільовій мові може не бути прямих відповідників термінів. Це можна пояснити різними рівнями розвитку термінології у мовах, культурними відмінностями та особливостями фахової комунікації у кожній країні [8]. Труднощі перекладу юридичної термінології з англійської на українську мову, наприклад, можуть виникати через відмінності правових систем англomовних країн і нашої держави [5].

Адаптація, що застосовується у таких випадках, потрібна, щоб відтворити термін у спосіб, що зробить його зрозумілим для носіїв цільової мови, а також таким, що відповідає культурним або професійним реаліям лінгвокультури перекладу [5]. У випадку адаптації необхідне для адекватного перекладу термінів знання охоплює як культурне, так і фахове знання; наявність цього знання є важливою вимогою до перекладача.

Під час перекладу фахових текстів застосовуються різні способи відтворення термінів, до яких, зокрема, адаптація термінів до цільової культури [38], що є необхідним коли явище, яке позначене певним терміном, існує у вихідній культурі, але відсутнє в цільовій культурі [23; 21]. У цьому зв'язку Л. М. Черноватий підкреслює, що для досягнення адекватності у перекладі термінів, перекладач повинен не лише володіти мовою, а й бути компетентним у відповідній галузі знань [21].

В аспекті перекладу терміни, як і інші мовні одиниці, нерідко підпадають під вплив ідеології, оскільки, за даними досліджень, переклад термінів у

політичних або соціально значимих текстах може змінювати їхнє значення залежно від культурного або політичного контексту [34]. Це явище особливо актуальне у перекладі текстів, що стосуються права, історії або соціальних наук. Культурні та ідеологічні чинники мають бути враховані в процесі перекладу термінів, тому що перекладач у таких випадках діє як культурний посередник, вирішуючи, яким чином передати термін з урахуванням культурних та ідеологічних відмінностей [24].

Перекладачі фахових текстів стикаються з різними проблемами, що вимагають застосування специфічних перекладацьких методів, способів та перекладацьких трансформацій.

Найбільш поширеним є переклад термінів за допомогою лексичного еквівалента, або за допомогою пошуку відповідника, який має ідентичне або максимально близьке значення у мові перекладу. В.І. Карабан зазначає, що добирання варіантного відповідника може включати в себе як пошук єдиного наявного відповідника, так і вибір між кількома відповідниками, що існують [8].

Але існує ще ціла низка інших способів перекладу та перекладацьких трансформацій, які активно використовуються для перекладу термінів, а саме: транскодування, калькування, описовий переклад тощо [1, с. 180].

Розглянемо їх трактування у науковій літературі більш детально.

Транскодування, до якого належать транскрипція та транслітерація, адаптивне та змішане транскодування, застосовуються у перекладі тих термінів, до яких неможливо підібрати відповідник у цільовій мові через відсутність еквівалентів, що може бути спричинено унікальністю позначуваного терміном поняття чи явища, яке властиве лише культурі мови оригіналу [8; 22]. За використання цього способу зберігається форма терміну, що інтегрує цей термін не лише в текст перекладу, але й у термінологічну систему цільової мови. В англо-українському перекладі фонетичне відтворення, тобто відтворення звучання англійського слова українськими літерами, називають транскрибуванням та використовують переважно для відтворення власних назв. Транслітерація має місце за умов передачі англійського слова за допомогою

української абетки, що є прийнятним, якщо перекладач впевнений у тому, що значення транслітерованого терміну буде зрозумілим українському читачеві [1, с. 180].

Калькування характеризують як копіювання структури слова, словосполучення або речення мови оригіналу у мові перекладу [21], а також як буквальный переклад компонентів терміну, що зберігає його структуру і значення [37], як точне відтворення англійського слова чи словосполучення механізмами української мови [1, с. 180], як переклад лексичної одиниці з мови оригіналу шляхом заміни її компонентів (морфем або слів) їх лексичними аналогами у мові перекладу [2].

Калькування вважають доцільним у випадках, коли в обох мовах існує умови, які дозволяють зберегти семантичну відповідність.

Калькування також часом трактують як перекладацьку трансформацію в межах популярної в перекладознавстві конструкції, де розрізняють наступні види трансформацій: лексичні, граматичні та лексико-граматичні. За цією класифікацією до лексичних трансформацій відносять такі явища як транскрипція і транслітерація, а також лексико-семантичні заміни, які включають в себе конкретизацію, генералізацію та модуляцію. До граматичних трансформацій – дослівний переклад, членування речень, об'єднання речень та граматичні заміни. У свою чергу до лексико-граматичних трансформацій належать антонімічний переклад, прийом описового перекладу та прийом компенсації. Калькування у термінах цієї теорії посідає проміжну позицію між згаданими типами [18].

У нашому дослідженні калькування розуміємо як спосіб перекладу, який може використовуватися самостійно або разом з однією чи більше перекладацьких трансформацій.

Описовий переклад визначають як спосіб перекладу, зокрема англо-українського, що має на меті надання засобами мови перекладу розширеного пояснення значення англійського слова. Очевидно, що цей спосіб використовується у випадках відсутності в цільовій мові еквівалентного терміна [1, с. 180].

Окрім способів перекладу науковці приділяють значну увагу перекладацьким трансформаціям, тобто перетворенням, що відбуваються під час перекладу термінів з англійської мови на українську. До найчастіше згадуваних трансформацій належать конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, заміна, перестановка.

Суть трансформації конкретизації полягає в заміні терміну з доволі широкою семантикою на термін з вузьким значенням; протилежне явище - це трансформація генералізація, у ході якої термін з вузьким значенням відтворюється у перекладі терміном ширшої семантики [1, с. 181].

До поширених трансформацій належать додавання та вилучення; під час перекладу з англійської на українську додавання, тобто додавання слова чи компонента терміна, є доволі продуктивним через відому компресію англійської мови, тоді як вилучення полягає в усуненні з тексту перекладу елементів термінів, які є семантично надлишковими [1, с. 181].

Навіть за умов використання відповідника у перекладі, цілком можлива трансформація заміни, коли слово однієї частини мови замінюється словом іншої частини мови, наприклад, іменник може бути замінений на прикметник і навпаки [1, с. 181].

Трансформація, що має назву перестановка або пермутація, означає зміну порядку елементів у перекладі для адекватного відтворення смислу в перекладі [1, с. 181].

Також називають модуляцію – заміну лексичних одиниць, засновану на взаємозаміщенні на ґрунті причинно-наслідкових зв'язків; а також антонімічний переклад, під час якого заперечена форма змінюється на стверджувально і навпаки [1, с. 181].

Таким чином, термін є важливою лінгвістичною одиницею, що вимагає ретельного перекладацького аналізу. Процес перекладу термінів значно ускладнюється відсутністю еквівалентів, культурними та ідеологічними відмінностями, що обумовлює необхідність застосування різноманітних перекладацьких стратегій, способів перекладу та перекладацьких

трансформацій. Пріоритетною задачею перекладача є збереження точності і відповідності термінології при забезпеченні адекватності перекладу у цільовій мові та культурі.

1.3. Фонові знання в галузі перекладознавства

Перекладаючи текст з однієї мови на іншу, перекладач стикається з безліччю перешкод. Процес перекладу представляє собою складну систему встановлення комунікації між носіями різних мов і культур. Саме через це подібні перешкоди пов'язані з соціокультурним аспектом, який у свою чергу на пряму стосується предметних та фонових знань спеціаліста.

На думку О. Чередниченка, переклад завжди не лише виступав важливим чинником захисту власної мови і культури, а також слугував засобом діалогу між культурами [20].

Розгляд фонових знань призводить іншого науковця до висновку, що, крім знання вихідної та цільової мови безпосередньо, перекладач мусить мати уявлення про ту реальну дійсність (екстралінгвістичну ситуацію), про яку йдеться в тексті, що перекладається. Вимоги до перекладач повинен є такими: 1) знання обох мов (вихідної та мови перекладу) необхідні перекладачам, які є одночасно відправниками і одержувачами інформації; 2) знання сфери тематики вихідного тексту на рівні відправника й одержувача; 3) знання способів перекодування, яке дозволяє перекладачам переходити від вихідної до цільової мови [6].

Також дослідник зауважує, що навіть коли перекладач постійно працює з перекладом фахової літератури в певній галузі, він не завжди повною мірою володіє тією сукупністю знань, яку мають відправник-автор тексту оригіналу і одержувач інформації-читач тексту оригіналу. Сучасному стану науки і техніки властива тісна взаємодія і накладання різних, часом доволі віддалених одна від одної галузей знань, це вимагає від перекладача постійного та регулярного

оновлення та розширення сфери своєї компетентності, що є складним завданням для фахових перекладачів [6].

На думку Л. М. Черноватого, сучасні перекладачі мають володіти максимально універсальними навичками та знаннями, постійно розширювати свій галузевий світогляд, комбінувати різні галузі перекладу. Необхідним є також володіння усією номенклатурою прийомів, найбільш поширених у відповідних галузях [22].

Отже, поняття «фонових знань» теоретики характеризують як сукупність знань про світ, культуру, національні та лінгвістичні особливості певних народів, але при цьому підкреслюється важливість знань у певній предметній сфері, що особливо стосується фахового перекладу.

Отже, вивчення специфіки англо-українського перекладу термінів текстів у галузі сучасного перекладознавства вимагає розуміння особливостей перекладознавства як гуманітарної дисципліни та з'ясування його основної проблематики в сучасну добу.

Д. Голмс характеризує перекладознавство як дисципліну, яка вивчає всі явища, пов'язані з перекладом в усіх його формах. Науковець поділяє перекладознавство на прикладне та «чисте». Згідно з цією типологією, прикладне перекладознавство вивчає ту перекладацьку діяльність, що має досягти певної мети та включає в себе дії пов'язані з перекладом та які виконуються заради перекладу. У «чистого» перекладознавства два завдання: опис реальних явищ перекладу та розробка принципів опису та пояснення цих явищ [30].

Основним об'єктом перекладознавства виступають перекладені тексти та їхні оригінали, порівняння яких між собою надає дослідникам об'єктивні дані для розвитку теорії перекладу. Предметом вивчення перекладознавства є процес перекладу, його труднощі, зовнішні та внутрішні чинники впливу на цей процес і т.і. [14].

Слово «переклад» походить від латинського слова *translation*, що позначає «перенос», тобто процес, при якому певну річ переносять з одного місця або

стану в інше [31]. Із цього виникає досить доречне питання: що саме й куди переносить перекладач? Що собою представляє процес перекладу?

Існує багато етапів, через які проходить переклад, перш ніж він досягне своєї остаточної форми. М. Ларсон стверджує, що переклад можна розглядати як процес, за яким перекладач починає з вихідного тексту, намагаючись проаналізувати цей конкретний текст та його семантичну конструкцію. Потім він реконструює відповідну семантичну конструкцію у необхідну форму мови цільового тексту з метою створити еквівалентний текст мовою реципієнта [34].

Однак насправді переклад є більш багатограним і включає в себе складніші процедури та більш заплутані процеси свідомого та несвідомого навчання [34; 44]. Перекладач береться за вихідний текст, намагаючись проаналізувати його, щоб зафіксувати передбачуваний зміст повідомлення автора оригіналу. Потім перекладач реструктурує передбачуваний зміст повідомлення мовою перекладу. Він може повернутися до вихідного тексту, щоб переконатися в точній відповідності повідомлення. Цей процес постійного руху між двома текстами може здійснюватися неодноразово, навіть коли перекладач працює над остаточною чернеткою цільового тексту [34].

Щоб досягти прийняттого та відповідного перекладу, перекладач починає свою роботу зі знайомства з довідковою інформацією вихідного тексту, з опрацювання основних підтем, пов'язаних з вихідним текстом. Потім він аналізує вихідний текст, показуючи, що відповідний аналіз має охоплювати як великі, так і малі одиниці, синтаксичні та семантичні компоненти, поверхневі та глибинні структури, ключові терміни, тощо. Цей аналіз також дає змогу перекладачу досліджувати найбільш відповідну загальну стратегію, яку він має прийняти протягом усього проекту перекладу. При створенні першої чернетки цільового тексту перекладач повинен визначити тип цільової аудиторії та мету перекладу на цьому конкретному етапі, дотримуючись форми та змісту вихідного тексту наскільки це можливо [34].

Наступним етапом буде створення другої чернетки цільового тексту. На цьому етапі важливо приділяти особливу увагу балансу між досягненням

відповідності та природності цільового тексту. У якості останнього етапу слідує остаточна перевірка перекладу: спочатку після завершення кожного з розділів та підрозділів, потім після завершення всього тексту перекладу. Перекладач має пройти певні кроки для досягнення прийняттого та відповідного перекладу, і знання теорій перекладу є вирішальним у виконанні процедур перекладу, зокрема, коли приймається стратегія перекладу, на якій базується весь проект перекладу [34].

Ю. Найда розрізняє дві категорії «процедур» перекладу: технічні та організаційні. Перша стосується кроків, які перекладач повинен зробити для того, щоб перетворити вихідний текст у цільовий, тоді як друга стосується критеріїв до самого виконавця такого завдання, неважливо, чи це один перекладач, або цілий комітет перекладачів [40].

У сучасних перекладацьких студіях наголошується на тому, що перекладач має справу не тільки з оригіналом і перекладом, але і з двома різними культурами, відбитими в них. Культури розвиваються різними темпами і мають різні картини дійсності. Із цього виходить, що певні феномени культури оригіналу відсутні в приймаючій культурі, а отже й її мові, і навпаки [11].

Культура вихідної мови має значний вплив на вихідний текст, оскільки мова та культура ніколи не можуть бути відокремлені одна від одної, оскільки перша є частиною другої [23].

С. Баснет стверджує, що нині перекладознавство розуміється як вивчення текстів у межах мови оригіналу і в культурних умовах цільової мови [24, с. 16]. Інші дослідники висловлюють думку, що знайомство з культурою як мови оригіналу, так і мови перекладу навіть важливіше, ніж знання мови оригіналу та мови перекладу, оскільки поняття, пов'язані з термінами, виводяться з культур, до яких ці терміни належать [40; 23].

Беручи це до уваги, перекладач має знати про культуру вихідного тексту, оскільки відсутність цього елемента вплине на достовірність і точність перекладу. Перекладач також має пройти певну підготовку перед виконанням будь-якого завдання перекладу. Теорія перекладу, академічне письмо, а також

розмовна мова та лінгвістика цільової мови є ключовими галузями, у яких перекладачеві потрібно не лише отримати знання, але й попрактикуватися під час перекладу.

Отже, дослідження у цих галузях перед перекладом безпосередньо є надзвичайно важливим для перекладача.

На процес перекладу тексту фахівцем впливає багато чинників. Одним з таких чинників, на думку багатьох сучасних дослідників-перекладознавців є ідеологія. Що саме означає цей термін? Відповідно до отриманих науковцями даних, термін «ідеологія» вперше був використаний під час Французької революції і був визначений як «наука про ідеї», а його метою вважалося покращення умов життя людей [45]. Сьогодні цей термін стосується знань, переконань і систем цінностей індивіда та суспільства, в якому він/вона працює [35]; незалежно від того, чи розглядається політика як боротьба за владу чи як політична практика вже сформованої держави – соціальні взаємодії, пов'язані з нею, є видами мовної дії та типами дискурсу [35]. Таким чином стає очевидним, що політика та мова тісно пов'язані між собою. Коли перекладач використовує свою власну ідеологію або ідеологію суспільства, в якому спеціаліст живе, він або вона може надати одержувачам хибне усвідомлення вихідного тексту [33]. Отже, ідеологічний переклад політичного тексту може означати надання хибного уявлення про політику та політичні відносини.

Ідеологія в повному своєму прояві дуже тісно пов'язана із поняттям цензури. Ф. Білліані характеризує цензуру як практику, що застосовується певним суспільством у певний момент часу. Вона матеріалізується або засобами репресивної культури, естетичних та мовленнєвих заходів, або через економічний тиск [26].

Як доводить М. Тимочко, історія демонструє, що ідеологія та цензура – це два поняття, які нерозривно пов'язані з процесом перекладу. Хто перекладає, за яких обставин і з якою метою – це все лише деякі з запитань, які спадають на думку, коли ми намагаємося дослідити перекладацьку діяльність. Ідеологія

перекладу міститься не просто в перекладеному тексті, але й в голосі та позиції перекладача [48].

У іншій праці [42] доведено, що зв'язок між ідеологією та перекладом має різноманітний характер. Будь-який переклад можна вважати ідеологічним, оскільки такі чинники, як вибір вихідного тексту та передбачуване використання цільового тексту, визначаються інтересами, цілями та завданнями агентів перекладацької діяльності. Але ідеологічні аспекти також можуть бути визначені в тексті на лексичному рівні (наприклад, використання або уникнення певного слова) та граматичному рівні (наприклад, використання пасивних структур для зниження важливості агента). Ідеологічні аспекти більш-менш очевидні в текстах, але це залежить від тематики тексту, його типу та цільового призначення. Ідеологія може призвести до «посередництва» перекладача, тобто до ступеню, до якого перекладачі втручаються в процес перекладу, використовуючи власні знання та переконання в обробці тексту [29].

А. Лефевр також висловлює власну точку зору на тему можливого впливу ідеології на переклад. Дослідник розглядає переклад як акт «переписування». Незалежно від наміру фахівця, усі переписування відображають певну ідеологію та поетику та маніпулюють текстом, щоб функціонувати певним чином у певному суспільстві [36].

Історія перекладу також є історією літератури та формування влади культури над іншою, а вивчення процесів маніпулювання може допомогти краще усвідомлювати світ, у якому ми живемо. За словами автора, письменники та рерайтери (або переписувачі) мають обмеження, встановлені тими, хто наділений владою, і залишаються вірними їм. Існує два керуючих чинника ідеологічного втручання до перекладу, які автор визначає, як підсистеми цілої системи, тобто культури суспільства, і вони взаємодіють між собою. Один з них знаходиться у центрі літературної системи і позначає критиків, рецензентів, викладачів і перекладачів. Другий чинник знаходиться поза літературною системою і складається з тих, хто має владу на вищому рівні – окремі особи та установи [36].

Таким чином, якщо певний текст не відповідає ідеології, перекладачеві надаються повноваження маніпулювати цим текстом таким чином, щоб привести його у відповідність із ідеологією. Оскільки політика є серйозною справою і неправильний переклад може призвести до небезпечних конфліктів між країнами, такі маніпуляції краще не доводити до зміни змісту та початкового розуміння тексту. Існують різні способи маніпулювання текстом для різних цілей. Кожне переписування дає нам «образ» вихідного тексту або культури, а кожне патронажування в країнах зазвичай, навмисно чи ненавмисно, надає своєму суспільству певний стереотип іншого. Наприклад, у тоталітарних країнах імідж не має права відрізнятись від сформованого стереотипу [36; 38].

Підсумовуючи виклад фонових та предметних знань, потрібних перекладачеві для роботи з текстом у галузі сучасного перекладознавства, доходимо висновку, що з позицій провідного в наш час культурного перекладознавства, значущості набувають поняття ІДЕОЛОГІЇ та ЦЕНЗУРА. Відтак, пропонуємо наступну поняттєву схему:

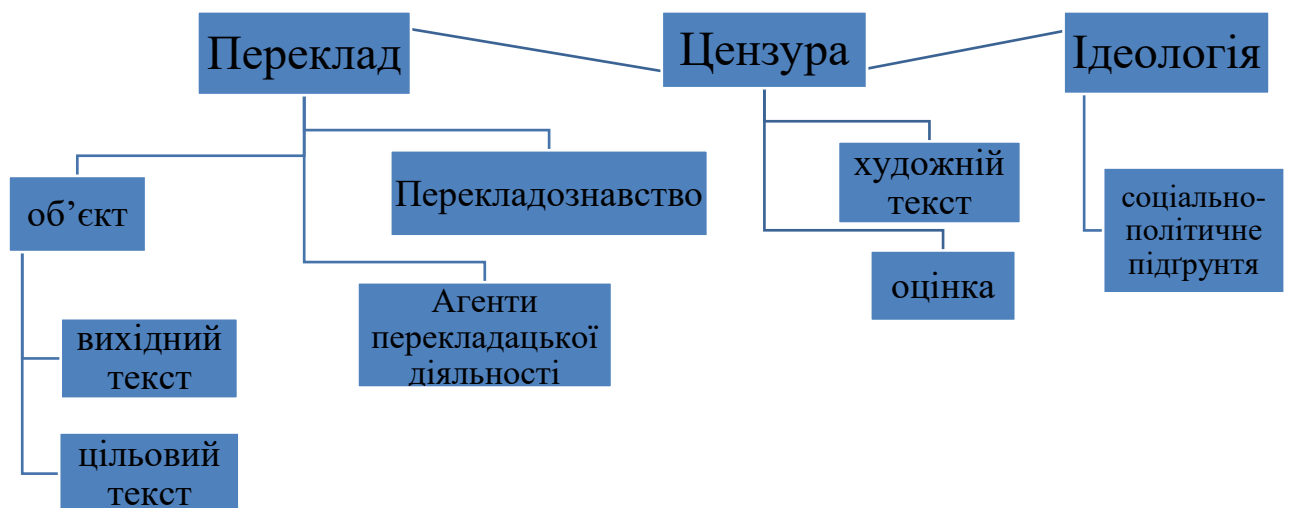

Рис. 1.1. Схема поняття «Ідеологія та цензура в перекладі»

Цю схему в роботі використано для добору основних термінів тексту оригіналу, які позначають певні поняттєві складники.

1.4. Етапи дослідження

Аналіз особливостей українського перекладу термінів англійськомовних текстів у галузі сучасного перекладознавства в роботі проведено у три основні етапи.

Перший етап, зміст якого викладено в попередніх підрозділах, має за мету опанування теоретичних положень, що стосуються обраної теми.

Відповідно, розглянуто і систематизовано думки науковців стосовно поняття фахового тексту, основних властивостей фахового перекладу в порівнянні з художнім перекладом, терміну як лінгвістичного явища, проблем англо-українського перекладу термінів, поняття фонових знань, а також надано огляд фонових знань, необхідних для роботи з перекладом текстів з тематики сучасного перекладознавства, та розроблено поняттєву схему як основу для виокремлення з тексту перекладу основних термінів.

На *другому етапі* дослідження здійснено низку кроків для формування його джерельної та прикладної бази.

Перший крок передбачав пошук тексту оригіналу – автентичного англійськомовного тексту сучасної перекладознавчої тематики.

Результатом цього кроку став вибір фахового тексту, а саме: двох наукових статей. Перша з них – стаття під назвою «Ідеологія та переклад» (Ideology and Translation) автора Беггоуза Кароубі (Behrouz Karoubi) [32]; її загальний обсяг складає 20,155 тис. друкованих знаків; кількість термінологічних одиниць, обраних для аналізу, дорівнює 152. Друга стаття має назву «Переклад та цензура» (Translation and Censorship), її автором є Роберт Лубі (Robert Looby) [37]; загальний обсяг тексту складає 20,452 тис. друкованих знаків; кількість термінологічних одиниць, обраних для аналізу, дорівнює 151.

На *другому кроці* обрані статті було перекладено українською мовою, а текст перекладу було перевірено науковим керівником.

На *третьому кроці* з тексту оригіналу було вилучено його основні терміни, що було зроблено шляхом співставлення значення цих термінів зі складниками

поняттєвої схеми. Англійськомовні терміни та їхні українські відповідники виступають одиницями аналізу у дослідженні, ці одиниці аналізуються або окремо, або за потреби в мінімальному вербальному контексті.

Третій етап – основний у нашому дослідженні, його присвячено перекладацькому аналізу та також здійснено в декілька кроків.

Перший крок мав на меті систематизацію одиниць аналізу – термінів – за параметром змістом та за структурою.

Другий крок передбачав виявлення потенціалу способів перекладу та перекладацьких трансформацій, що були використані для українського перекладу англійськомовних термінів. На цьому кроці терміни було розподілено на три групи: до першої увійшли одиниці, відповідники яких було знайдено в словнику, до другої групи – терміни, що були перекладені за допомогою калькування без використання трансформацій, тобто фактично також з опорою лише на словник, а до третьої групи було віднесено терміни, переклад яких потребував калькування з трансформаціями, що потребувало певних зусиль перекладача.

На *третьому кроці* були встановлені кількісні показники різних способів і трансформацій, визначено їхню продуктивність.

Сукупність перелічених етапів та кроків, на наш погляд, дозволило визначити особливості українського перекладу термінів сучасних англійськомовних перекладознавчих досліджень.

Висновки до розділу 1

1. У теорії та практиці перекладу важливо розрізняти типи перекладу, основу яких складає тип тексту, що перекладається. У сучасну добу основними типами є художній переклад та фаховий переклад, причому питома вага фахового перекладу невпинно зростає. Об'єктом фахового перекладу постають фахові тексти, які переважно представлені науковими. Переклад цих текстів докорінно відрізняється від перекладу художніх текстів.

2. До основних відмінностей між художнім та фаховим переклад відносять: основну мету тексту оригіналу та перекладу (емоційно-естетичний вплив vs інформування та інструктування); ступінь вільності перекладу, можливість власної інтерпретації тексту оригіналу перекладачем (максимальний vs мінімальний); знання контекстних чинників (загальнокультурні чинники vs спеціальні фахові знання); пріоритет у відтворенні тексту оригіналу (відтворення художнього змісту vs відтворення фактуальної інформації, повноти та послідовності її викладу); специфіка мовних засобів (образна поетична мова vs термінологія); цільова аудиторія (широкі верстви населення vs фахівці у певній галузі).

3. Загалом фаховий переклад вимагає не лише знання вихідної та цільової мови, а також глибокого розуміння предмету (фонових знань) та володіння спеціальною термінологією.

4. У мовознавстві термін визначено як елемент терміносистеми, яка вербалізує поняттєвий апарат певної галузі науки чи техніки. Термін може належати усім (більшості) терміносистем (загальнонаукові терміни); відноситися до певної широкої наукової сфери (галузеві терміни); представляти якусь вузьку сферу (вузькоспеціальні терміни). Терміни можуть мати просту/дериваційну/комполітну будову, складатися з одного чи більше компонентів. За параметром змісту терміни мають бути однозначними, моносемантичними, позбавленими емоційного забарвлення; специфіка номінативної функції термінів полягає у їхній здатності іменувати наукові поняття; основною сферою вжитку термінів є фахові тексти.

5. Переклад термінів з англійської мови на українську є важливим завданням, оскільки такий переклад сприяє поширенню наукового/науково-технічного знання та водночас збагаченню української термінології. У процесі перекладу термінів можуть виникати складнощі пов'язані як з культурними, так і з мовними відмінностями. Подолання труднощів англо-українського перекладу термінів можливо шляхом використання різних способів перекладу та

перекладацьких трансформацій, класифікації яких розроблені вітчизняними дослідниками-перекладознавцями.

6. Під фоновими знаннями розуміють володіння перекладачем соціокультурною інформацією про лінгвокультуру оригіналу та інформацією предметного характеру, яка стосується певної сфери. У фаховому перекладі найбільш значущою є інформація, що стосується предметної сфери, описаної в тексті оригіналу, але соціокультурні знання також потрібні.

7. Фонові знання у галузі сучасного перекладознавства відображають його міждисциплінарний характер, що сформувався значною мірою завдяки “культурному повороту” та скерував увагу дослідників на культурні та ідеологічні відмінності як причину значної кількості перетворень не пов’язаних з суто мовними чинниками.

8. Аналіз фонових знань у галузі сучасного перекладознавства засвідчив, що у їхньому фокусі перебуває поняття КУЛЬТУРИ та ІДЕОЛОГІЇ у перекладі, а до основних складників цих понять належать такі: *ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО, ПЕРЕКЛАД, ІДЕОЛОГІЯ, ЦЕНЗУРА, ВИХІДНИЙ / ЦІЛЬОВИЙ ТЕКСТ, АГЕНТИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ХУДОЖНИЙ ТЕКСТ, ОЦІНКА, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ.*

9. Етапи дослідження охоплюють (1) аналітичний огляд наукової літератури за темою; (2) вибір автентичного англійськомовного тексту, присвяченого проблемам сучасного природознавства, його переклад українською мовою, перевірку перекладу науковим керівником, вилучення з тексту оригіналу основних термінів на основі здатності цих одиниць об’єктивувати виявлені поняттєві складники; (3) аналіз специфіки відтворення термінів тексту оригіналу українською мовою (якісний та кількісний аспекти).

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ
ТЕКСТІВ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

2.1. Систематизація одиниць аналізу.

Використання поданої в Розділі 1 поняттєвої схеми дозволило вилучити з тексту оригіналу терміни, які об'єктивують поняттєві складники даної схеми. Їхній приклади наведено далі:

Перекладознавство: *unsolicited manuscript, assessors' report, radio adaptation, original literature, final version, archival evidence, archival research, copyrights, draft, authoritative text, anthology, insight, helpful index, slip-ups, published version, variant readings, tertium comparationis, attribution, over-reliance, officially approved source, case studies, reservation, etc.*

Переклад/Особливості перекладу: *publisher's indifference, verbiage, cunning translation choices, vagueness, cultural values, social mores, cultural transfer, linguistic transfer, indirect communication, uncensored material, verbatim, 'right' message, indigenous culture, faithful, tradition-vs-progress angle, generation problem, adaptation, etc.*

Вихідний/цільовий текст: *paratext, tactical error, in-between space, colloquial, euphemism, footnote, untranslated work, source text, target text, etc.*

Ідеологія: *repressive, permissible, external constraints, internal constraints, oppressive, Tacit Censors, pronouncement, socialist realism, strongly internalized censorship regime, Party ideology, party hack, socialist realist aesthetics, conventions of socialist realism, practices of translation under censorship, manipulation, ideological difference, socialist values, cultural location, social context, etc.*

Цензура: *editor, print permit, bona fide censors, censorious act, tool of censorship, preventive censorship, self-censorship, semi-censorship, censoring regime, Translation under State Control, domestic market, direct effect, control of meaning, borders, censor-friendly subjects, censorial authorities, historians of*

ensorship, censor's influence, deemed censorship, adverse reaction abroad, doctored translation, innocuous, dangerous content, escape' from censorship, censors' files, censors' report, socially acceptable, etc.

Агенти перекладацької діяльності: *editor, church publisher, stance, re-writers, audiences, professionalized caste of translators, subjective view, playwright, literary historian, translator, translation scholar, press review, etc.*

Художній текст: *poetry productions, animal stories, short stories, detective stories, science fiction, adults' fiction, fiction for young people, children's books, children's bible, the 'other' category, girls' books, crime stories, lyrics, linguistic location, bibliographies, afterword, introduction, vertical ax, non-poetry books, endnote, original, original work, "meeting ground", fresh edition, print-run, textual analysis, etc.*

Оцінка: *professed commitment, fight for recognition, assessment, etc.*

Соціально-політичне підґрунтя: *totalitarian regimes, democracies, narrow dictate, dual power structures, communist authorities, official claim, conflict, varying political circumstances, outright suppression, dictatorships, pluralist society, open society, literature policies, central planning, totalitarian states, political expert, etc.*

Таким чином, ми розробили класифікацію виокремлених термінів за змістом та з'ясували, що вони вербалізують усі поняттєві складники розробленої нами схеми.

Було також здійснено класифікацію одиниць аналізу за структурою.

Із наведеного переліку одиниць можна зробити висновок, що обрані терміни мають структуру, як слова, так і словосполучення. Це свідчення підкріплює твердження В.І. Карабана про те, що за своєю структурою терміни можна поділити на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні [8].

Серед наших лексичних одиниць були виявлені терміни з наступною структурою:

однокомпонентні (44 одиниці, 29%): *anthology, reservation, euphemism, pronouncement, paratext, assessment, censor, audiences, stance;*

двокомпонентні (89 одиниць, 59%): *cultural values, social mores, linguistic transfer, socialist values, cultural location, social context, censor's influence;*

трикомпонентні (11 одиниць, 7%): *officially approved source, cunning translation choices, censor-friendly subjects, adverse reaction abroad;*

багатокомпонентні (7 одиниць, 5%): *strongly internalized censorship regime, practices of translation under censorship, Translation under State Control.*

Кількісні параметри структурних типів перекладознавчих термінів, досліджених у роботі, ілюструє Рисунок 2.1.

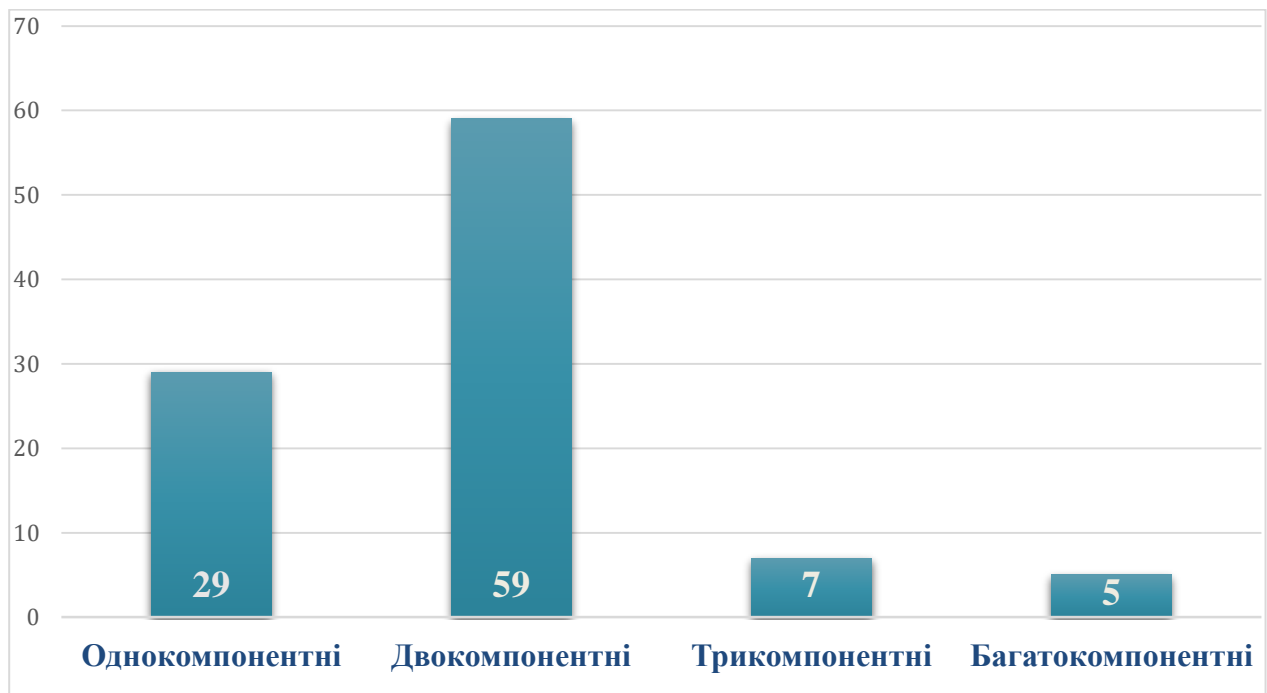

Рис. 2.1. Кількісні параметри структурних типів англомовних перекладознавчих термінів тексту з тематики «Цензура в перекладі»

Таким чином, одиниці аналізу було систематизовано за змістом та за структурою.

2.2. Способи перекладу термінів за допомогою словника

Подані терміни ми дослідили з точки зору особливостей їхнього перекладу, що було головним завданням цього дослідження. При цьому ми враховували як особливості англійських термінів, так і чинники, що впливають на процес

перекладу. До останніх відносять значну кількість перекладацьких прийомів, трансформацій та підходів до перекладу, суб'єктивний характер інтерпретації вихідного тексту тощо [19].

Нагадаємо, що з точки зору практики перекладу ми розподілили усі терміни на три групи, до першої групи віднесли ті, що було перекладено шляхом пошуку відповідника в словнику, до другої – ті, що були перекладені за допомогою калькування, а до третьої групи ми зарахували терміни, які перекладалися калькуванням із трансформаціями. Оскільки для роботи з термінами першої та другої груп перекладачеві потрібно було лише використати словник, обидві ці групи розглядаємо разом у цьому параграфі нашої роботи. Також підкреслимо, що їх вважаємо такими, що не викликали труднощів у перекладі.

Пропонуємо розглянути на прикладах кожен з описаних груп детальніше та визначити їхню питому вагу.

Перша група термінів. Термінологічні одиниці, відповідники до яких підібрані за словником, були перекладені із застосуванням Великий англо-український словник (ВА-УС) [3], а також два інтернет-ресурси: Dict.com [27] та Glosbe [28]; ці терміни складають 34% від усіх досліджених одиниць.

Частина досліджених термінів, як ми з'ясували, має одиничний відповідник. Саме він визначається як найбільш стійкий постійний спосіб перекладу певної одиниці вихідної мови, що використовується у всіх (або майже у всіх) випадках в оригіналі і таким чином є відносно незалежним від контексту, оскільки він є постійним еквівалентом одиниці, одиничний відповідник якнайповніше відтворює її значення [16].

Далі наведено приклади термінів, що мають лише один відповідник у словнику (60% від загальної кількості термінів перекладені їх шляхом пошуку відповідника):

Anthology – антологія [27]

Copyright – авторські права [27]

Euphemism – евфемізм [ВА-УС]

Playwright – драматург [ВА-УС]

Science fiction – наукова фантастика [27]

Self-censorship – самоцензура [28]

Semi-censorship – напівцензура [28]

Short story – оповідання [28]

Tactical error – тактична помилка [28]

Translation scholar – перекладознавець [28]

Verbatim – дослівно [ВА-УС]

Інша частина термінів перекладена за допомогою пошуку потрібного варіантного (або множинного) відповідника.

Варіантний відповідник – це декілька стійких способів перекладу певної мовленнєвої одиниці, вибір між якими визначається умовами контексту. У цих випадках кожен із варіантних відповідників лише частково передає значення вихідної одиниці, що відповідає їй за значенням [8].

Приклади термінів, що мають декілька відповідників за Великим англо-українським словником, із яких ми обрали той, що задовольняє контекст нашого перекладу (40% від загальної кількості термінів перекладених шляхом пошуку відповідника), подані далі:

<i>Adaptation</i>	<p>1) змінення під певні вимоги</p> <p>2) інсценування (літературного твору); екранізація (н'еси, роману);</p> <p>3) адаптація (біол.), пристосування до місцевості</p>
--------------------------	---

Зважаючи на контекст твору оригіналу, ми обрали 1-й варіант перекладу:

<p><i>Perhaps taking advantage of the broad definition of censorship, Gonda Van Steen goes a step further: her article on versions of Aeschylus' Persians, lines 402–5, is really a study of the adaptation and manipulation over the</i></p>	<p>Можливо, користуючись широким визначенням цензури, Гонда Ван Стін заходить далі: її стаття про різні версії «Персів» Есхіла, а самі рядки 402–5, насправді є дослідженням адаптації та маніпуляції протягом багатьох років</p>
--	--

<i>years of the exhortation to the Greeks, on stage and in song.</i>	звертань до греків, за допомогою вистав на сцені й пісень.
--	--

Пропонуємо розглянути ще один приклад:

<i>Conflict</i>	1) конфлікт; сутичка, боротьба; 2) боротьба думок (принципів тощо); 3) суперечність, протиріччя; суперечливість;
------------------------	---

У цьому прикладі також використано 1-й з поданих у словнику відповідник.

<i>In Werner Schmoll's 1962 book Mit siebzehn ist man noch kein Held (At Seventeen one is no longer a Hero) there is a conflict between the class-bound father and the progressive son, Hannes.</i>	Книга Вернера Шмолла 1962 року «Від сімнадцяти більше не можна бути героєм» ґрунтується на конфлікті між батьком-консерватором та прогресивним сином Ханнесом.
--	---

У поданому далі прикладі було використано 2-й із поданих у словнику варіантів перекладу:

<i>Pronouncement</i>	1) оголошення, ухвалення (вироку); 2) офіційна заява; 3) думка, висловлювання (щодо питання тощо);
-----------------------------	--

<i>Thomson-Wohlgemuth's introduction relies too much on official pronouncements about the importance of children's literature.</i>	У вступі Томсон-Вольгемут надто покладається на офіційні заяви про важливість дитячої літератури.
---	--

У цьому випадку було використано 2-й варіант перекладу:

Stance	<p>1) (спорт.) стійка, положення ніг; поза, положення</p> <p>2) ставлення (до чогось), позиція, погляд (на щось)</p> <p>3) (альпін.) виступ або опора (на яку можна закріпити страховку)</p>
---------------	--

<p><i>Also on the last page: 'Whichever stance is taken on the meaning of censorship, it has been shown that the wider social context has a direct effect on the literary production of a society.'</i></p>	<p>Ще речення з останньої сторінки: «Якої б позиції не було прийнято щодо розуміння поняття цензури, було показано, що загальний соціальний контекст має прямий вплив на літературні видавництва суспільства».</p>
---	---

Інші терміни було відтворено із застосуванням третього з наявних у словнику варіантів. Наприклад:

Assessment	<p>1) обкладання;</p> <p>2) сума оподаткування;</p> <p>3) оцінка.</p>
-------------------	---

<p><i>The book starts with a history of the German Democratic Republic's literature policies before examining the extremely complicated dual power structures in the censoring regime (although the system rarely mentioned censorship or censors, preferring euphemisms such as 'assessment', 'procedure to obtain print permits', and 'political experts').</i></p>	<p>Починається книга з історії літературної політики Німецької Демократичної Республіки, а потім продовжується розгляданням надзвичайно складної подвійної структури влади в умовах режиму цензури (хоча діюча на той час система й нечасто згадувала цензуру чи цензорів, віддаючи перевагу евфемізмам – «оцінка», «процедура отримання</p>
---	--

	дозволів на друк» та «політичні експерти»).
Reservation	1) зберігання в запасі; 2) застереження; 3) замовчування; приховання; сумніви 4) стриманість; 5) (юр.) збереження за собою, резервування;
<i>Over-reliance on officially approved sources in the introduction might be deemed a tactical error, but I have other reservations about the book.</i>	Надмірне покладання на офіційно затверджені джерела у вступі може вважатися тактичною помилкою, але я маю й інші сумніви щодо книги.

Варто зауважити, що більшість термінів, для відтворення яких було застосовано словниковий відповідник, є однокомпонентними, але часом і більш, ніж однокомпонентні терміни, мають словникові відповідники. Наприклад:

Case study – тематичне дослідження [ВА-УС]

Children's book – дитяча книжка [ВА-УС]

Detective story – детективний роман [ВА-УС]

Science fiction – наукова фантастика [27]

Tactical error – тактична помилка [28]

Translation scholar – перекладознавець [28]

Отже, приймаючи за 100 % загальну кількість термінів, перекладених шляхом добору відповідника, ми встановили відсоткове співвідношення одиничних та варіантних відповідників, використаних для відтворення цих термінів тексту оригіналу, що проілюстровано на Рисунку 2.2.

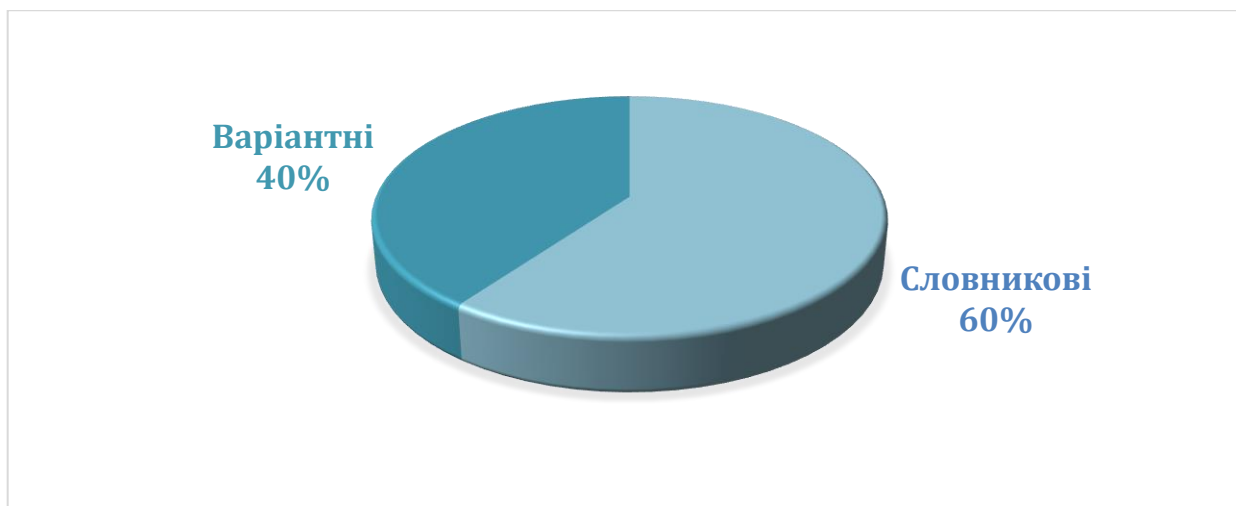

Рис. 2.2. Відсоткове співвідношення одиничних та варіантних відповідників, використаних у перекладі термінів.

Другу групу термінів. У роботі також зафіксовано використання калькування без застосування будь-яких інших трансформацій. Серед англійськомовних термінів, перекладених у таких спосіб, більшість становлять двокомпонентні терміни.

Загалом частка термінів, які було перекладено за допомогою калькування (без застосування жодних трансформацій, шляхом послідовного добору відповідників у словнику), складає 38% від усіх досліджених термінів. Це, наприклад, такі одиниці, як:

Archival evidence – архівні свідчення

Censor's influence – вплив цензора

Central planning – централізоване планування

Communist authorities – комуністична влада

Dangerous content – шкідливий вміст

Direct effect – прямиий вплив

Fresh edition – нове видання

Pluralist society – плюралістичне суспільство

Political expert – політичний експерт

Preventive censorship – превентивна цензура

Socialist realism – соціалістичний реалізм

Таким чином, у кількісному відношенні частка термінів, перекладених шляхом пошуку відповідника та калькулювання без трансформацій, є переважною (34%+38%=72%); ці терміни, відтворення яких українською мовою не потребувало перекладацьких зусиль, складають близько двох третин від усіх досліджених одиниць.

2.3. Переклад термінів із використанням трансформацій

У цьому параграфі досліджено одиниці *третьої групи*, переклад яких потребував певних перекладацьких навичок та зусиль. У процесі дослідження було також виявлено термінологічні одиниці, відповідники до яких було підібрано або утворено з використанням словника в процесі калькування, але також зі застосуванням однієї чи декількох додаткових трансформацій. Загалом частка таких термінів склала 28%. Розглянемо послідовно приклади використаних трансформацій та підгруп, зареєстрованих у межах третьої групи.

Застосування калькування та пермутації

Більшість термінів цієї підгрупи було перекладено за допомогою калькування та пермутації. Пермутація – це граматична трансформація, за якої при перекладі лексичні елементи міняються місцями. Ця трансформація використовується для того, щоб стилістично наблизити сполучуваність слів до рідної мови [12]. Наприклад:

<i>Censorious act</i>	<i>Акт цензури</i>
<i>Surely the more censorious act would be depriving actors and directors of the right to their own interpretations.</i>	<i>Певна річ, більшим актом цензури вважалося б позбавлення акторів і режисерів права на власну інтерпретацію.</i>
<i>Press review</i>	<i>Огляд преси</i>

<i>This survey of changing attitudes, as reflected in press and censors' reviews, provides a useful insight into modern Spanish social history.</i>	За допомогою вивчення цих матеріалів про зміну у ставленні, відображеної в оглядах преси та цензорів , можна прослідити конструктивне розуміння сучасної іспанської соціальної історії.
---	--

<i>Translation under State Control</i>	<i>Переклад під контролем держави</i>
<i>An answer to that question would go some way to convincing readers that professed commitment to children's and young people's literature was more than just empty words, but the list is not mentioned in Translation under State Control.</i>	Відповідь на це запитання певною мірою переконала б читачів, що очевидна прихильність до дитячої та юнацької літератури – це не порожні слова, однак у « Перекладі під контролем держави » цей список не згадується.

Застосування калькування та додавання

Ця перекладацька трансформація, нагадаємо, полягає у додаванні до тексту перекладу відсутніх в оригіналі елементів, щоб правильно передати смислу, а також щоб максимально дотримуватися мовленнєвих норм мови перекладу. Додаватися лексичні одиниці – слова, які належать до різних частин мови та цілі словосполучення [8]. Приклади застосування додавання наводимо далі:

<i>Adverse reaction abroad</i>	<i>Негативна реакція за кордоном</i>
<i>Giorgio Fabre mentions the problem of 'adverse reaction abroad' if cuts are noticed, but perhaps more decisively, an all-out ban.</i>	Джорджіо Фабре згадує проблему « негативної реакції за кордоном », якщо скорочення при перекладі помічають, що може призвести до більш рішучих заходів, а саме повної заборони.

<i>Adults' fiction</i> <i>Fiction for young people</i>	<i>Література для дорослих</i> <i>Юнацьку літературу</i>
<i>Michael Westdickenberg, in his Die 'Diktatur des anständigen Buches' (2004), looks at this, but does not distinguish between adults' fiction and fiction for young people.</i>	<i>Майкл Вестдікенберг розглядає цю тему в своїй «Диктатурі гідної книги» (2004), але не розділяє літературу для дорослих та юнацьку літературу.</i>

Застосування калькування та заміни

Заміну описують як граматичну трансформація, суть якої у зміні граматичної форми, частиномовної приналежності слова, його позиції в реченні тощо [8]. Наприклад:

<i>Party hack</i>	<i>Партійний посіпака</i>
<i>All but the most dogmatic party hacks were looking over their shoulders, and no one's words can be taken at face value.</i>	<i>Усі, окрім найбільш догматичних партійних посіпак, держали вуха востро, тому нічий слова не можна сприймати за чисту монету.</i>

<i>Poetry productions</i>	<i>Поетичні твори</i>
<i>Thomson-Wohlgemuth writes: 'the very small figure of "other" is made up by poetry productions ... and two books by church publishers'.</i>	<i>Томсон-Вольгемут пише: «дуже низький показник розділу «інше» складають поетичні твори... а також дві книги церковних видавництв».</i>

Як у наведених прикладах, заміна у процесі калькування зазвичай полягає в заміні англійського іменника в функції означення на прикметник, який в українській мові типово виконує функцію означення.

Застосування калькування та смислового розвитку

Смисловий розвиток – це трансформація, у процесі якої слова або словосполучення мови оригіналу замінюються такою одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться зі значення вихідної одиниці [8]. Це, наприклад, такі терміни, як:

<i>Doctored translation</i>	<i>Надмірна обробка тексту при перекладі</i>
<i>Perhaps dictatorial regimes will in general prefer outright suppression to doctored translations.</i>	<i>Скоріш за все, диктаторські держави віддадуть перевагу прямому придушенню видання, аніж надмірний обробці тексту при перекладі.</i>

Застосування калькування та контекстуальної заміни

Лексична перекладацька трансформація, яку називають контекстуальною заміною передбачує використання в тексті перекладу такого слова чи словосполучення, яке перекладним відповідником слова чи словосполучення мови оригіналу, але повною мірою відповідає контексту реалізації та мовленнєвим нормам цільової мови; тут враховується не словникове, а контекстуальне значення слова [7]. Приклади контекстуальної заміни подано далі:

<i>Published version</i> <i>Untranslated work</i>	<i>Фінальна версія</i> <i>Оригінальний твір</i>
<i>The various drafts that come before the final, published version of an untranslated work can also be studied, but the vast majority of readers accept the final version as the definitive authority.</i>	<i>Численні чернетки, що накопичуються перед безпосередньою публікацією фінальної версії оригінального твору, також можуть вивчатися. Але більшість читачів сприймає фінальну версію як остаточну.</i>

Застосування калькування та вилучення

Вилучення, як правило, є результатом відмінних принципів побудови речень в англійській та українській мовах. На думку В.І. Карабана, типово вилучатися можуть присвійні займенники або прикметники [8].

За даними нашого аналізу, частіше за все вилучення застосовується до артиклів ‘a’ та ‘the’ – оскільки такої частини мови як артикль в українській мові просто не існує, а також до прийменника ‘of’ – оскільки в українській мові він виражається у формі відмінкових закінчень. Наведемо приклади:

<i>Conventions of socialist realism</i>	<i>Норми соціалістичного реалізму</i>
<i>Pasternak presents Hamlet as a ‘simple, flawless hero’, subverting the conventions of socialist realism.</i>	<i>Пастернак представляє Гамлета як «простого, бездоганного героя», тим самим руйнує норми соціалістичного реалізму.</i>

<i>Historian of censorship</i>	<i>Історик цензури</i>
<i>So were their critics and reviewers; so were their censors; so were literary historians; and so, in some cases, were historians of censorship (Abellán's study of censorship in Francoist Spain came out in 1980, five years after Franco's death, but censorship did not end there until at least 1983).</i>	<i>Під її вплив потрапили також їхні критики та рецензенти; цензори; історики літератури; а в деяких випадках навіть історики цензури (дослідження Абеллана з актів цензури франкістської Іспанії вийшло в 1980 році, через п'ять років після смерті Франсіско Франко, але цензура не припинилася ще принаймні до 1983 року).</i>

Застосування калькування та генералізації/конкретизації

Трансформація генералізації, на думку дослідників, зазвичай застосовується у процесі перекладу загальнонародного шару лексики та загальнонаукового шару наукових і технічних текстів. Цю трансформацію слід

використовувати обачно, тому що існує небезпека втрати точності інформації, що є однією з основних вимог до перекладу фахових текстів. Ця трансформація є доречною лише тоді, коли використання словникового відповідника може порушити граматичні чи стилістичні норми цільової мови [7].

У той самий час, конкретизація, як про те вже йшлося, є трансформацією протилежного призначення.

Наведемо приклади трансформацій цих типів:

<i>Indigenous culture</i> (генералізація)	<i>Власна культура</i>
<i>Though it may sound more drastic, can sometimes be justified more easily: there are other, better books to translate; there is a paper shortage, a foreign currency shortage; there is an indigenous culture to be fostered; the book is not banned as such, it is just not being published right now ...</i>	<i>Проте, нехай останнє звучить більш радикально, іноді цьому навіть легше знайти виправдання: існують інші, кращі книги для перекладу; настав дефіцит паперу, а разом із ним – дефіцит іноземної валюти; в країні є й власна культура, яку треба розвивати; книга зовсім не заборонена сама по собі, просто зараз її не видають...</i>

<i>Outright suppression</i> (конкретизація)	<i>Пряме придушення</i>
<i>Perhaps dictatorial regimes will in general prefer outright suppression to doctored translations.</i>	<i>Скоріш за все, диктаторські держави віддадуть перевагу прямому придушенню, аніж надмірний обробці тексту при перекладі.</i>

Комплексна перекладацька трансформація

Для перекладу певних термінологічних одиниць ми застосували одразу декілька інших перекладацьких трансформацій у поєднанні з калькуванням;

тобто застосували комплексну перекладацьку трансформацію. Далі наведено виявлені конфігурації трансформацій та приклади їхнього використання:

Калькування, перmutація та додавання

<i>Print permit</i>	<i>Дозвіл на друк</i>
<i>The book starts with a history of the German Democratic Republic's literature policies before examining the extremely complicated dual power structures in the censoring regime (although the system rarely mentioned censorship or censors, preferring euphemisms such as 'assessment', 'procedure to obtain print permits', and 'political experts').</i>	<i>Починається книга з історії літературної політики Німецької Демократичної Республіки, а потім продовжується розгляданням надзвичайно складної подвійної структури влади в умовах режиму цензури (хоча діюча на той час система й нечасто згадувала цензуру чи цензорів, віддаючи перевагу евфемізмам – «оцінка», «процедура отримання дозволу на друк» та «політичні експерти»).</i>

Калькування, перmutація та антонімічний переклад

Антонімічний переклад дозволяє змінити форму на протилежну (позитивну – на негативну і навпаки), а зміст залишається незмінним. Тобто, це означає, що слово не можна замінити його антонімом [7].

<i>Non-poetry books</i>	<i>Прозові книжки</i>
<i>One of the two non-poetry books in the 'other' category was a children's bible.</i>	<i>Однією з двох прозових книжок у розділі «інше» була дитяча Біблія.</i>

Калькування, перmutація, заміна та смисловий розвиток

<i>Strongly internalized censorship regime</i>	<i>Внутрішньо сформований потужний режим цензури</i>
<i>Based on archival research into East German censors' reports and the</i>	<i>Спираючись на архівні дослідження звітів східнонімецьких</i>

<p><i>introductions and afterwords added to translations of books for children and young people, Translation under State Control outlines the history of what seems to have been a strongly internalized censorship regime: according to the files, only one young people's book translated from English did not pass the censor.</i></p>	<p><i>цензорів, а також вступів і післямов, доданих до перекладів дитячих книжок та юнацької літератури, «Переклад під контролем держави» окреслює історію того, що здавалося внутрішньо сформованим потужним режимом цензури: відповідно до цих матеріалів, лише одна юнацька книга в перекладі з англійської не пройшла цензуру.</i></p>
--	---

 Калькування, пермутація, заміна та додавання

<i>Generation problem</i>	<i>Розрив між поколіннями</i>
<p><i>Thomson-Wohlge-muth writes that Nadeshda Ludwig 'called Hannes' conflict truly socialist, because it demonstrated that it arose from an ideological difference and not from a generation problem'.</i></p>	<p><i>Томсон-Вольгемут пише, що Надешда Людвіг «характеризувала конфлікт Ханнеса як суто соціалістичний, оскільки було очевидно, що він виник через ідеологічні розбіжності, а не розрив між поколіннями».</i></p>

Прийнявши за 100% загальну кількість термінів, перекладених шляхом калькування та додаткових трансформацій, ми провели кількісний аналіз використання трансформацій у відсотках та проілюстрували його на Рисунку 2.3.

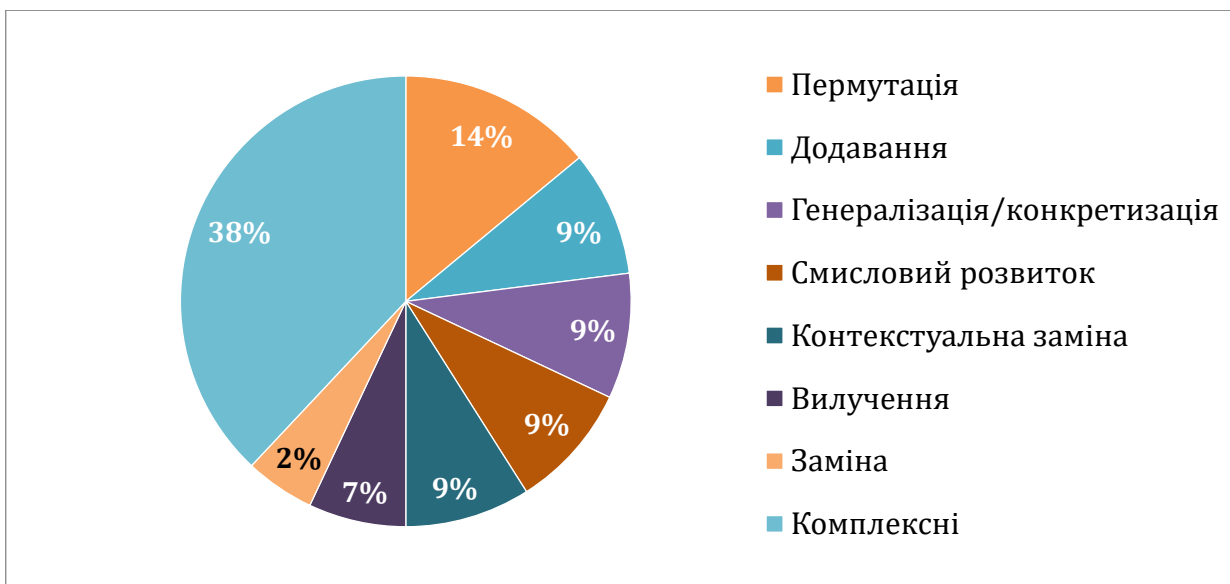

Рис. 2.3. Продуктивність трансформацій, використаних у процесі калькування перекладознавчих термінів.

Також, на Рисунку 2.4. ми ілюструємо відсоткове співвідношення термінологічних одиниць перекладених за допомогою пошуку відповідника; одиниць, перекладених шляхом калькування без трансформацій та одиниць, перекладених із використанням певних інших трансформацій.

Рис. 2.4. Відсоткове співвідношення способів перекладу та перекладацьких трансформацій, використаних про перекладі термінологічних одиниць.

Таким чином, як бачимо, основна більшість термінів (72%) не викликала труднощів у перекладі, оскільки ці терміни ми переклали керуючись словником.

Решта, 28%, потребувала більших зусиль з боку перекладача, тому що у перекладі цих термінів, окрім використання словника, необхідним було також застосування однієї чи декількох перекладацьких трансформацій.

Висновки до розділу 2

1. За допомогою поняттєвої схеми, розробленої в Розділі 1, ми вилучили з тексту оригіналу термінологічні одиниці, які охоплюють різні групи за критерієм змісту та об'єктивують усі поняттєві складники запропонованої схеми. У процесі класифікації термінів за структурною ознакою було засвідчено, що із усіх одиниць аналізу переважну більшість у кількісному аспекті складають двокомпонентні терміни (59%). Далі йдуть однокомпонентні терміни (29%), третю за кількістю групу складають трикомпонентні терміни (7%). Нарешті багатоконпонентні терміни, складають найменшу групу термінологічних одиниць (5%).

2. Всі терміни було проаналізовано з точки зору способів їх перекладу та перекладацьких трансформацій. Як результат, ми розподілили їх на три групи: терміни, які потребували лише роботи зі словником шляхом пошуку відповідника; терміни, перекладені шляхом калькування, без додаткових трансформацій, тобто шляхом послідовного добору словникових відповідників; терміни, для перекладу яких, окрім калькування, були потрібні додаткові техніки та прийоми перекладу.

3. Група термінів, які було перекладено за допомогою словника, охоплює більш, ніж третину – 34%. При чому більшу частину цієї групи складають терміни, які мають єдиний словниковий відповідник. До другої групи (терміни, перекладені шляхом калькування без застосування додаткових трансформацій) належить трохи більше третини від усіх термінів, а саме 38%. Третя група термінів, що потребували використання додаткових трансформацій, окрім калькування, складає найменшу частку з усіх, загалом – 28%.

4. Серед термінів, які було перекладено шляхом пошуку відповідника переважають ті, що мають лише один словниковий відповідник (60%), решта (40%) мають у словнику більш одного відповідника, отже їхній переклад передбачав пошук варіантного відповідника.

5. Як показує аналіз третьої групи термінів, найбільшу питому вагу серед трансформацій мала комплексна перекладацька трансформація. На другому місці за показниками перебуває перmutація. Після неї із невеликим відривом у декілька термінів в однаковому співвідношенні розташувалися додавання та генералізація/конкретизація, а також смисловий розвиток та контекстуальна заміна. Потім іде вилучення, а найменшу питому вагу склала заміна. Трансформація анатомічного перекладу була застосована оказіонально.

6. Оскільки за кількісним показником терміни першої та другої групи складають майже дві третини усіх термінів, можна стверджувати, що більшість досліджених термінологічних одиниць не викликали труднощів при перекладі, адже їхні українські відповідники було знайдено в словниках (одиничні та множинні відповідники) та більшою мірою перекладено за допомогою калькування. Третя група включає до себе терміни, які становили певні труднощі при перекладі, оскільки потребували знання та застосування додаткових перекладацьких трансформацій під час використання калькування.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Темою нашої роботи були особливості відтворення українською мовою англійськомовних термінів фахових текстів з тематики сучасного природознавства. Метою нашого дослідження було уточнення специфіки фахового перекладу, узагальнення інформації про поняття *термін* в лінгвістиці та перекладознавстві, вивчення фонових знань, необхідних перекладачеві для виконання адекватного англо-українського перекладу тексту зазначеної тематики, здійснення перекладу обраного тексту з англійської мови українською, а також аналіз способів перекладу та перекладацьких трансформацій, необхідних для відтворення ключових термінологічних одиниць обраного тексту.

Для досягнення нашої мети, ми створили план завдань, які поетапно виконували. Усі ці завдання було виконано за використанням різних методів, необхідних для написання цієї роботи.

Фаховий переклад набуває все більшого значення та питомої ваги в діяльності сучасних перекладачів. Цей тип перекладу суттєво відрізняється від традиційного художнього перекладу. Фаховий текст є фактуальним, насиченим спеціальною термінологією, він виконує функцію інформування та, можливо, інструктування. Саме ці риси мають бути відтворені перекладачем, отже значна увага має бути приділена перекладу термінів.

Правильний переклад термінів є дуже важливим, оскільки терміни є мовним втіленням ключових понять у різних галузях науки, техніки, медицини, тощо. Такі терміни мають конкретне значення, яке повинно бути передано у перекладі без спотворення, адже неякісний переклад може призвести до неправильного розуміння тексту, помилок у наукових дослідженнях, невірному застосування технологій, а також до недостатнього знання термінології у певній галузі. Також правильний переклад термінів є важливим для належного взаєморозуміння між людьми різних культур та мов.

До сутнісних характеристик термінів відносять системність (належність до певної терміносистеми), моносемантичність (однозначність принаймні в межах однієї терміносистеми), різна структура (кількість елементів чи компонентів варіюється від одного до трьох і більше) та ін. Але деякі з них слід розуміти не як вимоги, яких треба суворо дотримуватись, а більшою мірою як побажання. Перекладачеві необхідно приділяти значну увагу мовним характеристикам термінів, їхнім лінгвокультурним особливостям, що передбачає знання вихідної та цільової мов та перекладацького інструментарію (способів перекладу та перекладацьких трансформацій), а передовсім володіти фоновими знаннями.

Оскільки фонові знання – це одна з основних складових процесу перекладу для фахівця, ми провели в роботі аналіз необхідних за тематикою тексту оригіналу фонових знань.

Фонові знання є важливим елементом при перекладі, оскільки вони допомагають перекладачу краще зрозуміти контекст в якому написаний текст або використана певна термінологічна одиниця, і передати його (контексту) суть у перекладі. Це включає знання про культуру, історію, соціальні та політичні аспекти, термінологію та інші фактори, які впливають на зміст тексту. Прогалини у фонових знаннях у певній науковій, соціальній, тощо темі може призвести до невідповідностей у перекладі й до спотворення описаної в тексті оригіналу інформації.

Саме тому задля створення адекватного перекладу нам потрібно було систематизувати знання у галузі сучасного перекладознавства, яке приділяє значну увагу поняттю ідеології. Це було необхідно для того, щоб далі зосередитися на особливостях перекладу термінів тобто, щоб мати змогу перейти до наступного етапу роботи – перекладу тексту безпосередньо.

Аналіз фонових знань дозволив виокремити такі поняттєві складники: «Перекладознавство», «Переклад/Особливості перекладу», «Вихідний/цільовий текст», «Ідеологія», «Цензура», «Агенти перекладацької діяльності», «Художній текст», «Оцінка», «Соціально-політичне підґрунтя».

Після цього етапу ми відібрали з тексту оригіналу ключові термінологічні одиниці та почали роботу з ними шляхом їхньої класифікації та перекладацького аналізу.

У процесі класифікації одиниць аналізу за змістом ми розподілили ці одиниці, послуговуючись поняттєвою схемою, на перелічені тематичні групи. Також, у процесі структурної класифікації ми розподілили одиниці аналізу на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатоконпонентні терміни.

Наш аналіз використаних способів перекладу та перекладацьких трансформацій базується на працях В.І. Карабана та інших вітчизняних перекладознавців.

Усі термінологічні одиниці ми розподілили на три групи відповідно до рівня складності їхнього перекладу.

Таким чином, до першої групи увійшли одиниці, перекладені за допомогою підбору одиничних чи множинних відповідників зі словника. До другої групи увійшли терміни, перекладені за допомогою послідовного підбору варіантів перекладу у словнику, тобто, за допомогою калькування, але без застосування додаткових трансформацій. Третю групу склали терміни, що під час перекладу шляхом калькування потребували додаткових трансформацій, таких як пермутація, додавання, заміна, тощо. Найбільшу питому вагу мали терміни, що увійшли до другої групи – 38% від усіх термінів.

Отже, можна зробити висновок, що обрані та опрацьовані нами термінологічні одиниці не викликали значних труднощів при перекладі, адже більшість з них увійшли до першої та другої груп, а саме були перекладені завдяки використанню словника. Загальна їх кількість склала 72%. Тим не менш, частка термінів, для перекладу яких ми доклали певних додаткових зусиль, склала більше третини від усіх термінів, а саме 28%.

Ми припускаємо, що це пов'язано з тим, що обраний нами текст стосується відносно нової перекладознавчої проблематики, тому для того, щоб зрозуміти

контекст та перекласти його, зокрема його основні терміни, коректно треба було докласти додаткових зусиль.

За результатами проведеного дослідження було укладено англо-український та українсько-англійський глосарії.

Перспективою роботи є аналогічний аналіз текстів обраної проблематики та розширення обсягу запропонованих глосаріїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2016. № 22. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/51.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
2. Глухова Л. Перекладацькі трансформації у сучасному мультилінгвальному освітньому дискурсі. *Міжнародний журнал в галузі мультилінгвальної освіти*. Дніпро : ДНУ імені О. Гончара. 2015. № 5. С. 54–66. URL: https://www.multilingualeducation.org/storage/uploads/articles_contents/150707084738.pdf (дата звернення: 28.03.2024).
3. Гороть Є. І., Коцюк Л. М., Малімон Л. К., Павлюк А. Б. Великий англо-український словник. Вінниця : Нова книга; Ранок, 2011. 1700 с.
4. Гринев С. В. Основи лексикографічного опису терміносистем. 1990. URL: http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/.../Spec_1.pdf. (дата звернення: 17.09.2024).
5. Древетняк О. О., Ольховська А. С. Особливості перекладу українською мовою англomовних юридичних термінів. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : зб. наук. студ. ст. Харків : НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 69–74.
6. Ейгер Г. В. Аспекти теорії перекладу та вибрані поетичні переклади. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 243 с.
7. Каламбет Я. І. Лексичні трансформації в науково-технічному перекладі. *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2018. № 4. С. 568–571.
8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
9. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Флоренція – Страсбург – Гранада – Київ : Tempus, 1997. Ч. 1. Граматичні труднощі. 317 с.

10. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства. Київ : УМКВО, 1989. 104 с.
11. Кіяниця К. Ю. Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах ХХ – поч. ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2017. 232 с.
12. Клименко І. М., Зоренко І. С. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. *Філологічні студії*. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2012. Вип. 8. С. 84–90. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531385.pdf> (дата звернення: 28.03.2024).
13. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ : «Інкос», 2002. 320 с.
14. Литвин І. М. Перекладознавство : наук. посіб. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/60/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81.%20%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B8%D0%BD.%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%94%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
15. Овсієнко Л. М. Термін як складник різних терміносистем. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 33 (72), № 1, Ч. 1, С. 72–77. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42144/1/L_Ovsienko_VZTNUIVIV_1_IS.pdf (дата звернення: 10.09.2024).
16. Романюха М. В. Конспект лекцій з дисципліни «Семантико-стилістичні проблеми перекладу різних жанрів». Кам'янське : ДДТУ, 2015. 79 с.
17. Термін та його ознаки. URL: <https://sbc.ptngu.com/20L10P5.html> (дата звернення: 05.09.2024).
18. Фролова І. Є. Типи трансформації вилучення в художньому перекладі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доповідей 22 наук.

- конф. (Харків, 03 лютого 2023 року). Харків : ХНУ імені В.Н Каразіна, 2023. С. 132–134.
19. Харківська А. Є., Ребрій О. В. Динаміка мовного розвитку в дзеркалі англо-українського перекладу. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : зб. наук. студ. ст. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна; НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 172–179.
20. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
21. Черноватий Л. М. Зміст стратегій калькування і трансформації у перекладознавчому аналізі. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі*: тези 2 міжнародної наук. конф. (Одеса, 02–03 травня 2016 р). Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2016. С. 30–33.
22. Черноватий Л. М., Ребрій О. В., Бодаєв М. В., Веремей О. М. та ін. Особливості організації навчання галузевого перекладу. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : зб. наук. студ. ст. Харків : Константа, 2001. Вип. 2. С. 4–24.
23. Alwazna R. Y. The cultural aspect of translation: The workability of cultural translation strategies in translating culture-specific texts. *Life Science Journal*. 2014. № 11. P. 182–188.
24. Bassnett S. Culture and translation. *A companion to translation studies* / ed. P. Kuhiwczak, K. Littau. Clevedon : Multilingual Matters Ltd. 2007. P. 13–23.
25. Best Guides of Non Literary Translation: Definition, Benefits and Process. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://gtelocalize.com/non-literary-translation/%23:~:text=3DNon%2520literary%2520translation%2520involves%2520converting,precision%2520and%2520clarity%2520are%2520paramount.&ved=2ahUKEwj4qO2p-YuJAxWLLBAIHSOvPS8QFnoECBUQBQ&usg=AOvVaw3bEu4N4zQgPI2D-bzO5fPd>. (last access: 03.05.2024).

26. Billiani F. Assessing Boundaries. *Censorship and Translation: An Introduction* / ed. F. Billiani. *Modes of Censorship and Translation: National Context and Diverse Media*. London: Routledge, 2007. P. 1–26.
27. Dict.com. Free online dictionary. URL: <https://dict.com/> (last access: 14.03.2024).
28. Glosbe. Multilingual online translating device. URL: <https://uk.glosbe.com/> (last access: 12.03.2024).
29. Hatim B., Munday J. *Translation: An Advanced Resource Book*. New York : Routledge, 2019. 394 p. URL: <http://staff.uny.ac.id/sites/default/files/pendidikan/Donald%20Juply,%20S.S.,%20M.Hum/Reference%20Book%202-Translation%20An%20advanced%20resource%20book.pdf> (last access: 17.02.2024).
30. Holmes J. S. *The Name and Nature of Translation Studies* / ed. J. S. Holmes. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam : Rodopi, 1988. P. 66–80.
31. Javid P. S. *The Impact of Ideology on Political Translation*. Iran : Khatam Institute of Higher Education, 2019. 17 p.
32. Karoubi B. *Ideology and Translation*. Iran. URL: <https://www.translationdirectory.com/article233.htm>. (last access: 17.02.2024).
33. Kuhiwczak P., Littau K. *A Companion to Translation Studies*. Bristol : Multilingual Matters, 2007. 192 p.
34. Larson M. L. *Meaning-based Translation: A Guide to Cross-language Equivalence*, 2nd ed. Lanham : University Press of America Inc, 1998. 519 p.
35. Lee T. K. *Translating the Multilingual City: Cross-lingual Practices and Language Ideology*. Bern : Peter Lang, 2013. 166 p.
36. Lefevere A. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London : Routledge, 1992. 176 p.
37. Looby R. *Translation and Censorship*. *Translation and Literature*. Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd, 2010. № 19.2. P. 245–254. URL: <https://www.euppublishing.com/doi/full/10.3366/tal.2010.0013> (last access: 13.01.2024).

38. McLaughlin M., Muñoz-Basols J. *Ideology, Censorship and Translation*. New York : Routledge, 2021. 142 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/350801462_Ideology_Censorship_and_Translation (last access: 13.01.2024).
39. Nassor R. *How We Sell Stories: A Brief History of Paratext*. *Bookriot*. 2021. URL: <https://bookriot.com/history-of-paratext/> (дата звернення: 14.09.2024).
40. Nida E. *Toward a Science of Translating*. 2nd ed. Leiden : Koninklijke Brill NV. 2003. 264 p.
41. Paratext. URL: <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/english-literature/literary-devices/paratext/> (дата звернення: 10.09.2024).
42. Pérez M. C. *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology*. *Ideologies in Translation Studies*. 2nd ed. New York : Routledge, 2014. 231 p.
43. Rebrii O., Pieshkova O. *Language games vs. the game of translation*. 2021, URL: https://www.shsconferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/16/shsconf_tita2020_03004.pdf (дата звернення: 18.09.2024).
44. Robinson D. *Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. 2nd ed. London : Routledge, 2003. 301 p. URL: https://www.academia.edu/220067/Becoming_a_Translator_An_Introduction_to_the_Theory_and_Practice_of_Translation (last access: 18.10.2024).
45. Rojo López A. M., Ramos Caro M. *The impact of translators' ideology on the translation process: a reaction time experiment*. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. Murcia : University of Murcia, 2019. P. 247–271.
46. Terminology coordination. URL: <https://termcoord.eu/2015/12/the-importance-of-terminology-in-translation-studies/> (дата звернення: 17.09.2024).
47. Terminology: an Introduction. URL: <https://termcoord.eu/2020/05/terminology-an-introduction/> (дата звернення: 20.09.2024).
48. Tymoczko M. *Ideology and the position of the translator: In what sense is a translator 'in between'?* *Apropos of ideology: Translation studies on ideology. Ideologies in translation studies* / ed. M. C. Pérez. Manchester : St. Jerome, 2003. P. 181–201.

**ДОДАТОК А. АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКО-
АНГЛІЙСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ
АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ**

adaptation	адаптація
adults' fiction	література для дорослих
adverse reaction abroad	негативна реакція за кордоном
afterword	післямова
aim of a translation	ціль перекладу
animal stories	казки про тварин
anterior text	попередній текст
anthology	антологія
archival evidence	архівні свідчення
archival research	архівні дослідження
assessment	оцінка
assessors' report	звіт оцінувачів
attribution	посилання на джерело
audiences	аудиторія
author	автор
author's intention	інтенція автора
author's superiority	перевага автора
authorial intention	авторська інтенція
authoritative text	фінальний варіант перекладу
autonomous reader	незалежний читач
backdrop of known phrases	фон відомих фраз
backdrop of known words	фон відомих слів
bibliographies	бібліографія
bona fide censors	сумнівні цензори
borders	межі
case studies	тематичні дослідження

censor	цензор
censor-friendly subjects	прийнятні для цензури теми
censorial authorities	цензурні органи
censoring regime	умови режиму цензури
censorious act	акт цензури
censor's influence	вплив цензора
censors' files	записи цензорів
censors' report	звіт цензорів
central planning	централізоване планування
children's bible	дитяча Біблія
children's book	дитяча книжка
church publisher	церковне видавництво
colloquial	спрощено-розмовний
communicative act	комунікативний акт
communicative behavior	комунікативна поведінка
communicative exchange	комунікативний обмін
communicative purpose	комунікативна мета
communist authorities	комуністична влада
concept	концепція
concept of appropriateness	поняття доцільності
concept of correctness	поняття правильності
concept of ideology	поняття ідеології
concept of textuality	концепція текстуальності
conflict	конфлікт
content of the source text	зміст вихідного тексту
control of meaning	вибір остаточного варіанту перекладу
conventional relation	традиційне співвідношення
conventions of socialist realism	норми соціалістичного реалізму

copyrights	авторські права
creator of the text	творець тексту
crime stories	кримінальні оповідання
criterion in translation	критерій у перекладі
critic	критик
Critical Discourse Analysis (CDA)	Критичний Дискурс Аналіз (КДА)
cultural location	культурна позиція
cultural materials	культурні матеріали
cultural transfer	культурний трансфер
cultural values	культурні цінності
cunning translation choices	хитромудрі перекладацькі рішення
dangerous content	шкідливий вміст
deemed censorship	можна вважати цензурованими
definition of ideology	визначення ідеології
deliberate avoidance	свідомоме ухилення
deliberate choice	свідомий вибір
democracies	демократичні країни
detective stories	детективні романи
dictatorships	держави-диктатури
direct effect	прямий вплив
doctored translation	надмірна обробка тексту при перекладі
domestic market	внутрішній ринок
draft	чернетка
dual power structures	подвійна структура влади
editor	редактор
editor	редактор
endnote	кінцева примітка
‘escape’ from censorship	«втеча» від цензури

euphemism	евфемізм
exercise of ideology	проблема наявності ідеології
expert in translational action	експерт в перекладацькій діяльності
external constraints	зовнішні обмеження
faithful	правдивий
familiar conventions	знайомі традиції
fiction for young people	юнацька література
fight for recognition	спроба отримати визнання
final version	фінальна версія
footnote	зноска
fresh edition	нове видання
functional approach	функціональний підхід
'functional appropriateness'	«функціональна відповідність»
functionalism	функціоналізм
functionalist approach	функціоналістський підхід
functionally appropriate strategies	функціонально відповідні стратегії
general knowledge	загальні знання
generation problem	розрив між поколіннями
genre	жанр
girls' books	книжки, спрямовані на дівочу аудиторію
grammatical level	граматичний рівень
helpful index	зручна структура
historians of censorship	історики цензури
historically constituted subject	історично сформований суб'єкт
history of translation	історія перекладу
ideological approach	ідеологічний підхід
ideological configuration	ідеологічна конфігурація
ideological criteria	ідеологічні критерії

ideological difference	ідеологічна розбіжність
ideological discrepancies	ідеологічні розбіжності
ideological factors	ідеологічні чинники
ideological norms	ідеологічні норми
ideological realization	ідеологічна реалізація
in-between space	проміжний простір
indigenous culture	власна культура
indirect communication	непряма комунікація
influence of functionalism	вплив функціоналізму
influence of poststructuralism	вплив постструктуралізму
initial norm	вихідна норма
initiator	ініціатор
innocuous	невинний
insight	розуміння
intentional ideological intervention	навмисне ідеологічне втручання
internal constraints	внутрішні обмеження
introduction	вступ
language use	використання мови
lexical level	лексичний рівень
linguistic codes	вербальні коди
'linguistic equivalence'	«мовна еквівалентність»
linguistic equivalent	мовний еквівалент
linguistic location	мовленнєва позиція
linguistic materials	мовні матеріали
linguistic transfer	мовний трансфер
linguistic transfer	мовленнєвий трансфер
linguistics-oriented approach	орієнтований на лінгвістику підхід
literalness	дослівність
literary historian	історик літератури

literature policy	літературна політика
lyrics	слова
manipulation	маніпуляція
meaning	значення
mechanical device	механічний пристрій
“meeting ground”	«місце зустрічі»
narrow dictate	обмежено спрямована диктатура
non-functional approaches	нефункціональні підходи
non-poetry books	прозові книжки
norm	норма
notion of (absolute) equivalence	поняття (абсолютної) еквівалентності
notion of originality	поняття оригінальності
offer of information	пропозиція інформації
official claim	офіційна заява
officially approved source	офіційно затверджене джерело
open society	відкрите суспільство
operational norms	оперативні норми
opposition between original and translation	опозиція між оригіналом та перекладом
oppressive	жорсткий
original	оригінальний твір
original literature	оригінальний текст
original work	першоджерело
‘other’ category	розділ «інше»
outright suppression	пряме придушення
over-reliance	надмірне покладання
paratext	паратекст
party hack	партійний посіпака

party ideology	партійна ідеологія
pattern of behavior	зразок поведінки
permissible	допустиме
phrase	фраза
playwright	драматург
pluralist society	плюралістичне суспільство
poetry productions	поетичні твори
political expert	політичний експерт
political sphere	політична сфера
possibilities of translation	можливості перекладу
post-colonial thinking	постколоніальне мислення
power domination	домінування
power relations	співвідношення сил
practices of translation under censorship	практики перекладу в умовах цензури
preliminary norms	попередні норми
press review	огляд преси
preventive censorship	превентивна цензура
print permit	дозвіл на друк
print-run	тираж
process of linguistic transfer	процес мовного трансферу
process of transcoding	процес транскодування
process of transferring words	процес перенесення слів
product of translation	результат перекладу
professed commitment	очевидна прихильність
professionalized caste of translators	професійна каста перекладачів
pronouncement	заява
published version	фінальна версія
publisher	видавець

publisher's indifference	байдужість видавника
purpose of a translation	мета перекладу
radio adaptation	радіоадаптація
reader of the source text	читач вихідного тексту
receptor audience	цільова аудиторія
referent	референт
representation of the content	репрезентація змісту
repressive	репресивний
reservation	сумніви
re-writers	переписувачі
'right' message	«правильна» ідея твору
role of the translator	роль перекладача
'sacred original'	'сакральний оригінал'
science fiction	наукова фантастика
scientific model	наукова модель
scientific model for research	наукова модель для дослідження
self-censorship	самоцензура
semantic unity	семантична єдність
semi-censorship	напівцензура
shared social representations	загальні соціальні уявлення
shift of idea	перехід ідеї
short stories	оповідання
signifier	сигніфікатор
signified	сигніфікат
site for ideological encounters	місце ідеологічних контактів
slip-ups	помилки
social acceptability	соціальна прийнятність
social agents	соціальні суб'єкти
social context	соціальний контекст

social group	соціальна група
social mores	соціальні норми
social structure	соціальна структура
social values	соціальні цінності
socialist realism	соціалістичний реалізм
socialist realist aesthetics	естетика соціалістичного реалізму
socialist values	соціалістичні цінності
socially acceptable	соціально прийнятний
socially constituted subject	соціально сформований суб'єкт
socially shared knowledge	соціально спільне знання
socio-cultural factors	соціокультурні фактори
socio-political milieu	соціально-політичне середовище
source context	вихідний контекст
source of meaning	джерело значення
source text (ST)	вихідний текст
source text interpreter	інтерпретатор (усний перекладач) вихідного тексту
source-text-in-situation	вихідний текст в певній ситуації
specific group beliefs	специфічні групові переконання
speech act	мовленнєвий акт
stance	позиція
strongly internalized censorship regime	внутрішньо сформований потужний режим цензури
subjective view	суб'єктивні погляди
system of language	система мови
system of signs	система знаків
Tacit Censors	негласні цензори
tactical error	тактична помилка
target context	цільовий контекст

target recipient's requirements	вимоги цільового одержувача
target situation	цільова ситуація
target text (TT)	цільовий текст
target text producer	творець цільового тексту
target-text production	виробництво цільового тексту
technical term	технічний термін
tertium comparationis	основи для порівняння чи зіставлення
text translating	переклад тексту
textual analysis	аналіз тексту
textual form	текстова форма
'the death of author'	'смерть автора'
tool of censorship	інструмент цензури
topic of a text	тема тексту
totalitarian regimes	тоталітарні режими
totalitarian states	тоталітарні держави
tradition-vs-progress angle	форма протиставлення традиційного та нового
translation clients	замовники перекладу
translation of general ideas	перетворення загальних ідей
translation of general values	перетворення загальних цінностей
translation process	процес перекладу
translation scholar	перекладознавець
translation scholars	дослідники перекладу
translation strategies	перекладацькі стратегії
Translation Studies	перекладознавство
Translation under State Control	Переклад під контролем держави
translational action theory	теорія перекладної дії
'translational action'	«трансляційна дія»

translational decision	перекладацьке рішення
translator	перекладач
translator's agency	перекладач як агент
translator's behavior	дії перекладача
translator's selection	вибір перекладача
translator's subconscious ideological interpretation	підсвідома ідеологічна інтерпретація перекладача
translator's subjectivity	перекладач як суб'єкт
translator's submissive role	покірна роль перекладача
translatorial action theory	теорія трансляційної дії
translator's autonomy	незалежність перекладача
transparent filter	прозорий фільтр
uncensored material	матеріали без цензури
unsolicited manuscript	небажані рукописи
untranslated work	оригінальний твір
vagueness	невизначеність
variant readings	варіанти прочитання
varying political circumstances	різні політичні обставини
verbatim	дослівно
verbiage	багатослів'я
vertical ax	вертикальна вісь
voluntary act	добровільний акт
word	слово
world of symbols	світ символів

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ

автор	author
авторська інтенція	authorial intention
авторські права	copyrights

адаптація	adaptation
акт цензури	ensorious act
аналіз тексту	textual analysis
антологія	anthology
архівні дослідження	archival research
архівні свідчення	archival evidence
аудиторія	audiences
багатослів'я	verbiage
байдужість видавника	publisher's indifference
бібліографія	bibliographies
варіанти прочитання	variant readings
вербальні коди	linguistic codes
вертикальна вісь	vertical ax
вибір остаточного варіанту перекладу	control of meaning
вибір перекладача	translator's selection
видавець	publisher
визначення ідеології	definition of ideology
використання мови	language use
вимоги цільового одержувача	target recipient's requirements
виробництво цільового тексту	target-text production
вихідна норма	initial norm
вихідний контекст	source context
вихідний текст	source text (ST)
вихідний текст в певній ситуації	source-text-in-situation
відкрите суспільство	open society
власна культура	indigenous culture
внутрішні обмеження	internal constraints
внутрішній ринок	domestic market

внутрішньо сформований потужний режим цензури	strongly internalized censorship regime
вплив постструктуралізму	influence of poststructuralism
вплив функціоналізму	influence of functionalism
вплив цензора	editor's influence
вступ	introduction
«втеча» від цензури	'escape' from censorship
граматичний рівень	grammatical level
демократичні країни	democracies
держави-диктатури	dictatorships
детективні романи	detective stories
джерело значення	source of meaning
дитяча Біблія	children's bible
дитяча книжка	children's book
дії перекладача	translator's behavior
добровільний акт	voluntary act
дозвіл на друк	print permit
домінування	power domination
допустиме	permissible
дослівність	literalness
дослівно	verbatim
дослідники перекладу	translation scholars
драматург	playwright
евфемізм	euphemism
експерт в перекладацькій діяльності	expert in translational action
естетика соціалістичного реалізму	socialist realist aesthetics
жанр	genre
жорсткий	oppressive

загальні знання	general knowledge
загальні соціальні уявлення	shared social representations
замовники перекладу	translation clients
записи цензорів	censors' files
заява	pronouncement
звіт оцінувачів	assessors' report
звіт цензорів	censors' report
зміст вихідного тексту	content of the source text
знайомі традиції	familiar conventions
значення	meaning
зноска	footnote
зовнішні обмеження	external constraints
зразок поведінки	pattern of behavior
зручна структура	helpful index
ідеологічна конфігурація	ideological configuration
ідеологічна реалізація	ideological realization
ідеологічна розбіжність	ideological difference
ідеологічний підхід	ideological approach
ідеологічні критерії	ideological criteria
ідеологічні норми	ideological norms
ідеологічні розбіжності	ideological discrepancies
ідеологічні чинники	ideological factors
ініціатор	initiator
інструмент цензури	tool of censorship
інтенція автора	author's intention
інтерпретатор (усний перекладач) вихідного тексту	source text interpreter
історик літератури	literary historian
історики цензури	historians of censorship

історично сформований суб'єкт	historically constituted subject
історія перекладу	history of translation
казки про тварин	animal stories
кінцева примітка	endnote
книжки, спрямовані на дівочу аудиторію	girls' books
комунікативна мета	communicative purpose
комунікативна поведінка	communicative behavior
комунікативний акт	communicative act
комунікативний обмін	communicative exchange
комуністична влада	communist authorities
конфлікт	conflict
концепція	concept
концепція текстуальності	concept of textuality
кримінальні оповідання	crime stories
критерій у перекладі	criterion in translation
критик	critic
Критичний Дискурс Аналіз (КДА)	Critical Discourse Analysis (CDA)
культурна позиція	cultural location
культурний трансфер	cultural transfer
культурні матеріали	cultural materials
культурні цінності	cultural values
лексичний рівень	lexical level
література для дорослих	adults' fiction
літературна політика	literature policy
маніпуляція	manipulation
матеріали без цензури	uncensored material
межі	borders
мета перекладу	purpose of a translation

механічний пристрій	mechanical device
«місце зустрічі»	“meeting ground”
місце ідеологічних контактів	site for ideological encounters
мовленнєва позиція	linguistic location
мовленнєвий акт	speech act
мовленнєвий трансфер	linguistic transfer
«мовна еквівалентність»	‘linguistic equivalence’
мовний еквівалент	linguistic equivalent
мовний трансфер	linguistic transfer
мовні матеріали	linguistic materials
можливості перекладу	possibilities of translation
можна вважати цензурованими	deemed censorship
навмисне ідеологічне втручання	intentional ideological intervention
надмірна обробка тексту при перекладі	doctored translation
надмірне покладання	over-reliance
напівцензура	semi-censorship
наукова модель	scientific model
наукова модель для дослідження	scientific model for research
наукова фантастика	science fiction
небажані рукописи	unsolicited manuscript
невизначеність	vagueness
невинний	innocuous
негативна реакція за кордоном	adverse reaction abroad
негласні цензори	Tacit Censors
незалежний читач	autonomous reader
незалежність перекладача	translator's autonomy
непряма комунікація	indirect communication
нефункціональні підходи	non-functional approaches

нове видання	fresh edition
норма	norm
норми соціалістичного реалізму	conventions of socialist realism
обмежено спрямована диктатура	narrow dictate
огляд преси	press review
оперативні норми	operational norms
оповідання	short stories
опозиція між оригіналом та перекладом	opposition between original and translation
оригінальний твір	original
оригінальний твір	untranslated work
оригінальний текст	original literature
орієнтований на лінгвістику підхід	linguistics-oriented approach
основи для порівняння чи зіставлення	tertium comparationis
офіційна заява	official claim
офіційно затверджене джерело	officially approved source
оцінка	assessment
очевидна прихильність	professed commitment
паратекст	paratext
партійна ідеологія	Party ideology
партійний посіпака	party hack
перевага автора	author's superiority
переклад тексту	text translating
перекладацьке рішення	translational decision
перекладацькі стратегії	translation strategies
перекладач	translator
перекладач	translator
перекладач як агент	translator's agency

перекладач як суб'єкт	translator's subjectivity
Перекладі під контролем держави	Translation under State Control
перекладознавець	translation scholar
перекладознавство	Translation Studies
переписувачі	re-writers
перетворення загальних ідей	translation of general ideas
перетворення загальних цінностей	translation of general values
перехід ідеї	shift of idea
першоджерело	original work
підсвідома ідеологічна інтерпретація перекладача	translator's subconscious ideological interpretation
післямова	afterword
плюралістичне суспільство	pluralist society
подвійна структура влади	dual power structures
поетичні твори	poetry productions
позиція	stance
покірна роль перекладача	translator's submissive role
політична сфера	political sphere
політичний експерт	political expert
помилки	slip-ups
поняття (абсолютної) еквівалентності	notion of (absolute) equivalence
поняття доцільності	concept of appropriateness
поняття ідеології	concept of ideology
поняття оригінальності	notion of originality
поняття правильності	concept of correctness
попередні норми	preliminary norms
попередній текст	anterior text
посилання на джерело	attribution

постколоніальне мислення	post-colonial thinking
правдивий	faithful
«правильна» ідея твору	'right' message
практики перекладу в умовах цензури	practices of translation under censorship
превентивна цензура	preventive censorship
прийнятні для цензури теми	ensor-friendly subjects
проблема наявності ідеології	exercise of ideology
прозові книжки	non-poetry books
прозорий фільтр	transparent filter
проміжний простір	in-between space
пропозиція інформації	offer of information
професійна каста перекладачів	professionalized caste of translators
процес мовного трансферу	process of linguistic transfer
процес перекладу	translation process
процес перенесення слів	process of transferring words
процес транскодування	process of transcoding
пряме придушення	outright suppression
прямий вплив	direct effect
радіоадаптація	radio adaptation
редактор	editor
результат перекладу	product of translation
репрезентація змісту	representation of the content
репресивний	repressive
референт	referent
різні політичні обставини	varying political circumstances
розділ «інше»	'other' category
розрив між поколіннями	generation problem
розуміння	insight

роль перекладача	role of the translator
‘сакральний оригінал’	‘sacred original’
самоцензура	self-censorship
свідомий вибір	deliberate choice
свідомоме ухилення	deliberate avoidance
світ символів	world of symbols
семантична єдність	semantic unity
сигніфікат	signified
сигніфікатор	signifier
система знаків	system of signs
система мови	system of language
слова	lyrics
слово	word
‘смерть автора’	‘the death of author’
соціалістичний реалізм	socialist realism
соціалістичні цінності	socialist values
соціальна група	social group
соціальна прийнятність	social acceptability
соціальна структура	social structure
соціальний контекст	social context
соціальні норми	social mores
соціальні суб’єкти	social agents
соціальні цінності	social values
соціально прийнятний	socially acceptable
соціально спільне знання	socially shared knowledge
соціально сформований суб’єкт	socially constituted subject
соціально-політичне середовище	socio-political milieu
соціокультурні фактори	socio-cultural factors
специфічні групові переконання	specific group beliefs

співвідношення сил	power relations
спроба отримати визнання	fight for recognition
спрощено-розмовний	colloquial
суб'єктивні погляди	subjective view
сумнівні цензори	bona fide censors
сумніви	reservation
тактична помилка	tactical error
творець тексту	creator of the text
творець цільового тексту	target text producer
текстова форма	textual form
тема тексту	topic of a text
тематичні дослідження	case studies
теорія перекладної дії	translational action theory
теорія трансляційної дії	translatorial action theory
технічний термін	technical term
тираж	print-run
тоталітарні держави	totalitarian states
тоталітарні режими	totalitarian regimes
традиційне співвідношення	conventional relation
«трансляційна дія»	'translational action'
умови режиму цензури	censoring regime
фінальна версія	published version
фінальна версія	final version
фінальний варіант перекладу	authoritative text
фон відомих слів	backdrop of known words
фон відомих фраз	backdrop of known phrases
форма протиставлення традиційного та нового	tradition-vs-progress angle
фраза	phrase

функціоналізм	functionalism
функціоналістський підхід	functionalist approach
«функціональна відповідність»	‘functional appropriateness’
функціональний підхід	functional approach
функціонально відповідні стратегії	functionally appropriate strategies
хитромудрі перекладацькі рішення	cunning translation choices
цензор	editor
цензурні органи	censorial authorities
централізоване планування	central planning
церковне видавництво	church publisher
ціль перекладу	aim of a translation
цільова аудиторія	receptor audience
цільова ситуація	target situation
цільовий контекст	target context
цільовий текст	target text
цільовий текст	target text (TT)
чернетка	draft
читач вихідного тексту	reader of the source text
шкідливий вміст	dangerous content
юнацька література	fiction for young people

SUMMARY

In this paper we have analysed the specifics of translating terms – the key terminological units of the texts in the field of modern translation studies.

Our research is based on the translation of the original English texts devoted to the theme of the close interconnection between ideology, censorship and translation. We have also used a number of textbooks and articles on ideology and translation studies, dictionaries and other referential materials.

The relevance of the research lies in the fact that the issue of the relationship between ideology, censorship and translation is becoming increasingly relevant in modern translation studies. A large number of countries use the means of censorship to control the information that is available to the public, which affects the quality and reliability of translation. This is why the research in the field of ideology, censorship and translation can help understand how translated ideologically marked censored information is carried out, how it affects the quality of translation and its interpretation. Furthermore, studying this topic can open up new opportunities for improving the translation process and ensuring free access to information for the public as a whole. Thus, the study in the chosen topic has at present great potential for research in the field of translation, politics, and international relations, and in particular, it is necessary to study the nuances of reproducing key English terms in translated Ukrainian texts on this topic.

The aim of our research is to analyze the methods of English-Ukrainian translation necessary for rendering the key terminological units of the original texts.

To achieve this aim, we have analyzed the information about non-literary texts and non-literary translation, have studied the notion of *term* in the linguistic and translation studies perspective, have summarized the background knowledge necessary for translators to reproduce the texts on the chosen topics, have selected an authentic original text in English on the mentioned topics and have translated it into Ukrainian, have identified the key terminological units, have analyzed the methods of translation and transformations used to reproduce these units, and have studied the frequency of

usage of the methods and transformations for reproducing the key terminological units in the authentic English text into Ukrainian.

The first chapter of the paper consists of the analysis of the specific features of non-literary texts and the specifics of non-literary translation as contrasted to literary one. It also comprises an analytical review of the understanding of the notion *term* in linguistic and translation studies. This chapter also contains an overview of the necessary basic knowledge related to modern translation studies, including ideology and censorship in their impact on translation, as well as a graphical scheme of the main concepts related to the chosen theme, which helped identify the key terminological units of the original text. The chapter closes with the description of the material for the research, its stages and methods.

The third chapter focuses on the analysis of our translation of the key terminological units of the texts in the field of modern translation studies, in particular, on the themes “Ideology and Translation” and “Censorship and Translation”.

Since background knowledge is one of the main components of the translation process for a specialist, we have started our work by analyzing the necessary information related to the theme of the original text. Background knowledge is an important element in translation because it helps the translator to better understand the context in which the text is written or a specific terminological unit is used and convey its essence in the translation. This includes knowledge of culture, history, social and political aspects, terminology, and other factors that affect the content of the text as well as the knowledge in a particular field.

Correct translation of terms is very important and relevant, as terms are the linguistic embodiment of key concepts in various fields of science, technology, medicine, and so on. Such terms have a specific meaning that must be conveyed in translation without distortion, because poor translation can lead to incorrect understanding of the text, errors in scientific research, incorrect application of technologies, and insufficient knowledge of terminology in a particular field. That is why, in order to create an adequate translation, we needed to systematize our knowledge in the field of modern translation studies, and the peculiarities of translating

terms, in order to be able to move on to the next stage of work – translating the text into Ukrainian.

After this stage of the research, we selected the terminological units from the original text, and divided these units into thematic groups such as “Translation Studies”, “Translation/Translation Features”, “Source/Target Text”, “Ideology”, “Censorship”, “Translation Agents”, “Literary Text”, “Assessment”, and “Socio-political aspects”. Additionally, we have categorized these terms based on their structure as one-component, two-component, three-component, and multi-component terms.

The selected and processed terminological units did not pose significant difficulties in translation, as the majority of them were translated using a dictionary, the number of such terms comprising almost two-thirds of the total. However, the proportion of terms that required additional transformations for translation amounted to more than one-third of all terms, specifically 28%.

We divided all terminological units into three groups according to the level of complexity of their translation. The first group includes terms translated using the single or plural equivalent from the dictionary. The second group includes terms translated using calquing, which is the translation of two or more components of the term without any additional transformations. The third group consists of terms that required additional transformations but calquing, such as permutation, adding, grammatical substitution, etc. The terms included in the second group represented the largest amount (38% of all terms).

Two glossaries – English-Ukrainian and Ukrainian-English – were compiled on the basis of the results of our research.

The results of the study were discussed at the students scientific conference; an article presenting the main results of the research has also been prepared for the collection of students' research papers *In Statu Nascendi* (co-authored with the scientific adviser).

Further research of rendering the English terms of modern translation studies texts into Ukrainian seems promising.